

*Vicent Ferrer, el sant que ressuscitava els morts.
Miracles i religiositat popular en la baixa edat mitjana*

[Vincent Ferrer, the saint who raised the dead. Miracles and popular religious mentality in the late Middle Ages]

ANTONI FURIÓ

Universitat de València

orcid.org/0000-0003-3828-5649 // antoni.furio@uv.es

RESUM: L'article indaga en la mentalitat i la religiositat populars a la baixa Edat Mitjana a partir de les declaracions dels testimonis que van ser interrogats durant el procés de canonització de sant Vicent Ferrer. Des de finals del segle XIII, l'Església va exercir un major control sobre la canonització dels sants, que fins aleshores depenia més de la devoció popular que d'un procés formal. En els últims segles medievals, però, la jerarquia eclesiàstica establí unes regles més estrictes que deixaven la decisió última en mans d'una comissió cardenalícia i del papa mateix. En el cas de sant Vicent Ferrer s'han conservat les actes de tres de les enquestes que es van dur a terme a Gwened / Vannes, Tolosa del Llenguadoc i Nàpols, en les quals les autoritats eclesiàstiques encarregades del cas van interrogar quasi 400 testimonis d'ambdós sexes, de diferents edats i, sobretot, de molt diversa condició social i cultural. Les seues declaracions ens aproximen a la visió que es tenia en l'Edat Mitjana tant de la santedat com dels miracles, en la qual es barrejaven elements religiosos amb altres de caràcter màgic i meravellós, propis de la cultura popular de l'època.

PARAULES CLAU: Vicent Ferrer, santedat, canonització, miracles, resurrecció, cultura popular

ABSTRACT: The article investigates the popular mentality and religiousness in the late Middle Ages based on testimonies from the witnesses that were interrogated during the canonization process of Saint Vincent Ferrer. In the last medieval centuries, however, the ecclesiastical hierarchy established stricter rules that left the final decision in the hands of a cardinal commission and the pope himself. In the case of Saint Vincent Ferrer, the acts of three of the surveys carried out in Gwened / Vannes, Toulouse and Naples, were conserved, in which the ecclesiastical authorities in charge of the case questioned almost 400 testimonies of both sexes, of different ages and, above all, of very diverse social and cultural backgrounds. Their statements bring us closer to the vision that was in the Middle Ages of holiness and miracles, in which religious elements were mixed with other magical and wonderful, typical of popular culture of the time.

KEYWORDS: Vincent Ferrer, holiness, canonization, miracles, resurrection, popular culture

Recepció: 26/02/2019. Acceptació: 08/03/2019. Publicació: 05/04/2019

L'edat mitjana va ser un temps pròdig en sants i en miracles. N'hi havia tants, que no cabien en el santoral ni hi havia prou dies en el calendari per a celebrar-los degudament, per la qual cosa l'Església hagué d'habilitar una festivitat conjunta per a tots ells, que inclou també els qui no han estat reconeguts oficialment com a tals, el dia de Tots Sants, que se celebra l'1 de novembre. La inflació del santoral s'explica perquè al principi no es requerien molts formalismes per declarar santa una persona. N'hi havia prou amb la veneració popular, que de vegades s'estenia també al lloc on estava soterrat i a les seues relíquies, i, sobretot, al reconeixement de les seues virtuts excepcionals i de la seua facultat d'obrar miracles, gràcies al seu poder d'intercessió davant Déu. Amb el temps, l'Església es va fer més exigent i, des de finals del segle x, sotmeté els nous candidats a un procés de canonització que, en cas de reeixir-hi, culminaria amb la seua inclusió en el *cànon*, és a dir, la llista de sants reconeguts, l'assignació d'una festa litúrgica en el calendari i l'autorització per a ser objecte de culte públic. Finalment, a partir de 1234, el creixent control eclesiàstic deixà el procés en mans d'una comissió cardenalícia i de la decisió última del papa. Això explica que, per a la canonització de Vicent Ferrer, ja a mitjan segle xv, es dugués a terme una enquesta, practicada en diverses ciutats relacionades amb el sant, i que les seues conclusions fossen elevades al papa per una comissió de la qual formava part el cardenal Alfons de Borja, futur papa Calixt III.

La formalització del procés de santedat no acabà, però, amb la dimensió popular del culte als sants i, en particular, amb l'atribució de tota mena de miracles i poders sobrenaturals als mateixos sants, a les seues tombes i a les seues relíquies. En són bona prova les diverses *Flos sanctorum* o *Vides de sants* medievals, entre les quals destaca la *Llegenda àuria* de Iacopo da Varazze —Iacobus de Voragine— (Maneikis i Neugaard 1977; Càmara Sempere 2013). Justament per depurar les hagiografies i donar-ne una versió crítica, canònica, el jesuïta Jean Bolland i un grup de companys d'orde, coneguts com a bol·landistes, que continuarien la seua obra, iniciaren el 1643 la publicació dels *Acta Sanctorum*, una col·lecció de vides de sants, ordenades pels dies del calendari, que pretenia separar les llegendes i notícies fantasioses transmeses per la tradició dels fets autèntics i documentats, però sense ofendre els sentiments de la fe i la devoció

populars. En el volum corresponent al mes d'abril, els *Acta Sanctorum* inclouen la vida de sant Vicent Ferrer, que, en el capítol 3 del llibre 3, reproduïx un dels miracles més coneguts del sant valencià.

Mentre predicava per aquesta part de les Gàl·lies que en diuen Llenguadoc, arribà a una certa vila, en la qual hi havia un home noble tant de bressol com de virtuts, la dona del qual era jove, bella i ornada de moltes virtuts, però patia d'una certa malaltia que de tant en tant la tornava boja, amb gran perill seu i dels seus. Quan es refeia, però, semblava prudent i humil en totes les seues paraules i gestos, que no hi havia a la dita vila cap dona semblant. En arribar-hi sant Vicent, el marit va pregar-li que no elegís com a allotjament cap altra casa que la seua. I en entrar per primera vegada a la casa, l'home de Déu beneí la dona i li posà la mà sobre el cap; i mentre estigué a la casa, la dona no tingué cap episodi de demència, de manera que el seu marit i tots pensaven que s'havia curat. L'endemà, però, mentre el marit i els altres familiars havien anat a escoltar la prèdica de Vicent, la dona i algun altre membre de la família es quedaren per a preparar el menjar. Tanmateix, es produí un fet molt diferent del que el pare podia haver pensat, perquè, mentre aquella altra dona que s'hi havia quedat estava ocupada en altres coses, l'esposa, agitada pels nervis, com acostumava, agafà un ferro i el propi fill, que era un nen, el matà i el trossegà, en posà a coure al foc una part per a dinar i en deixà la resta per a sopar. Acabat el sermó, el marit tornà content a casa i preguntà a la dona si ja estava fet el dinar, per tal que el sant predicador, que ja venia, es pogués restaurar de seguida. L'esposa contestà que tot estava preparat i que només faltava que l'home de Déu pogués seure sense demora. En preguntar el marit si havia fet peix, ella contestà que havia fet peix i també molt bona carn, i que tenia altres carns que havia deixat per a sopar. En sentir això, el marit li va dir que ell no li havia deixat carn, perquè sant Vicent no en menjava. Volent saber què havia passat, el marit comprengué que la dona havia patit un dels seus acostumats atacs de folia i que la carn que la seua dona havia preparat era la del seu fill. Tots esclataren en plors i dolor, especialment l'afligit pare. «Oh, pobre de mi, a qui la fortuna ha deparat tantes i tan grans adversitats! Quin és

el premi que m'han valgut les obres de caritat que acostumava a fer als pobres de Crist? De l'hospitalitat que he donat a aquest serf de Déu esperava que la meua esposa fos curada per Déu, i tanmateix, a tota aquesta aflicció s'ha afegit ara aquest gran sofriment, que supera tots els altres. Així, així, fra Vicent, em tornes la meua devoció en tu?». Mentre deien això i moltes altres coses, entre llàgrimes, molts dels presents contaren el fet obrat per sant Vicent, el qual, sense perdre la confiança, s'afanyà a anar a la casa. En entrar i trobar tant de plor i tant de dol, manà silenci amb la veu i la mà. «Confia, va dir, en el senyor Jesucrist, que així com va crear aquest infant del no-res, així el tornarà a la vida, si tens veritable fe». Dit això, manà que li mostrassen els trossos en què el petit cos havia estat partit per la mare; després s'agenollà i va fer una breu pregària, i tot seguit va fer el senyal de la creu sobre els trossos, mentre deia aquestes paraules: «Jesús, fill de Maria, salvador i senyor del món, que va fer del no-res l'ànima d'aquest xiquet, la tornarà a aquest cos, a honor i glòria de la seua majestat». Després d'això, tots els que hi eren van veure que els membres es reunien i que el xiquet tornava a la vida. Quina sorpresa, quina alegria i com augmentà la veneració de tots per l'home de Déu, en considerar devotament que havia obrat un tal i tan gran miracle! (*Acta Sanctorum* 1675)

Aquest miracle és un dels molts que figuren en el procés de canonització de sant Vicent Ferrer, encara que la versió que acabe de reproduir —traduïda per mi del llatí al català— és la que en dona el primer biògraf del sant, el bisbe sicilià Pietro Ranzano, que es va basar en les actes del procés, però que, com podem comprovar, hi va afegir el seu propi to efectista. És també la versió canònica que recullen els *Acta Sanctorum* i, tenint en compte la seua doble condició de ser l'hagiografia més antiga i l'aprovada oficiosament per l'Església, molts dels autors posteriors s'hi han inspirat o s'han limitat a elaborar literàriament el text original de Ranzano. En canvi, les versions que reproduiré a continuació —i que analitzaré més endavant— són les declaracions que van fer els testimonis que van ser interrogats sobre aquest i altres miracles del sant valencià el 1453, en el curs de les enquestes que es van dur a terme durant el procés de

canonització. Per tant, ja no es tracta d'histories més o menys construïdes per hagiògrafs o autors eclesiàstics al llarg dels últims cinc-cents anys, sinó de les declaracions de persones que van ser testimonis directes del miracle o que el van sentir contar a persones dignes de fe que l'havien presenciat. Al capdavant, la prova de la veracitat d'un miracle és la seua fama pública, la seua acceptació, primer, per la devoció popular i, després, per l'autoritat eclesiàstica. I, en ambdós casos, el relat de testimonis directes, presencials, resulta determinant: és la clau de volta sobre la qual s'organitza tota l'activitat miraculosa del sant, la seua capacitat taumatúrgica i, en última instància, la seua mateixa santedat. Per això, les actes del procés recullen distintes narracions del miracle, que evidentment varien de l'una a l'altra, sobretot en extensió i en elaboració. Es tracta de reforçar-ne la versemblança, per la via de l'acumulació. D'oferir diversos testimoniatges d'un mateix miracle, per part de persones de diferents entorns socials i culturals, que contribuïran així a la seua credibilitat, ja que, tot i les variants narratives, el contingut bàsic, essencial, és el mateix. Aquest recurs processal dels comissaris de l'enquesta, però, proveeix l'historiador d'un joc de versions que pot confrontar entre si —i també amb els primers textos narratius, com la *Vida* de Pietro Ranzano i les d'altres biògrafs contemporanis—, i analitzar-ne el major o menor grau d'elaboració.

La primera declaració és la d'una dona noble, la senyora Oliva de Coetsal, vídua de l'escuder Silvestre Lornelux, de la parròquia de Pleskob (Plescop, en francès) i ara habitant en la de Plunered (Pluneret, en francès), de cinquanta anys d'edat, la qual, després d'haver jurat dir la veritat i de ser interrogada pels comissaris, els manifestà dos miracles relacionats amb sant Vicent, el primer dels quals l'afectava directament, mentre que el segon és una primera versió del miracle del xiquet trossejat i ressuscitat. En el primer cas, afirmava que feia uns trenta-tres anys —és a dir, quan ella només en devia tenir uns disset—, «al voltant de la festa de Sant Joan Baptista, un fillet seu, anomenat Guillem, que aleshores només tenia un any, va estar malalt molt greu durant set dies, fins que finalment va morir un dia, cap a migdia. El nen estava fred, rígid, tenia el color de la mort i no respirava. Ell mateixa ho comprovà de diverses maneres, per la boca, pels narius i per les orelles. Aleshores, recordant-se de la vida, predicació

i santedat de mestre Vicent, a qui va veure en vida moltes vegades durant el temps que va estar a Bretanya i a qui tenia gran devoció, i de qui se solia dir que era sant i que Déu obrava miracles a través seu, prengué el xiquet, el posà en un llençol i amb l'ajuda d'un tal Alanou, de la dita parròquia de Ploestob, que ara ja és mort, portaren el cos embolicat en el llençol al llom d'un cavall a la tomba de mestre Vicent. Afegeix que en el camí el nen semblava mort i que, una vegada en l'església, el prengué així mort i el portà al sepulcre. El posà damunt de la tomba i va pregar devotament que, si mestre Vicent era sant i podia fer alguna cosa davant Déu, com ella creia i solia dir tothom, restituís la vida al seu fill. Feta la pregària, de seguida el nen es va moure, va fer bona cara i va menjar unes cireres que portava l'esmentat Alanou. Allí mateix es va curar del tot i no tingué mai més aquella malaltia, i de fet encara vivia. La testimoni deia que estava en la casa on l'estaven examinant». És a dir, que els promotors de la causa de canonització havien anat a la casa de la testimoni a prendre-li declaració, quan l'habitual era que els testimonis compareguessen davant la cort dels comissaris. La declarant continuà dient: «en l'església de Vannes, quan es va publicar aquest miracle, hi hagué gran multitud de gent i es van tocar les campanes. També creu que aquest va ser el segon miracle publicat a l'església de Vannes després de la mort de mestre Vicent. I creu fermament que el xiquet estava mort de veritat, i que va ressuscitar miraculosament pels mèrits de mestre Vicent, perquè tots els signes de la mort apareixien en ell, i ella i tots els presents el tenien per mort. I va ser ressuscitat i curat en dit sepulcre en l'acte, com s'ha dit, i ella i tots els presents consideraven aquest fet un miracle evident. Després, ella ha fet que el dit Guillem visite el sepulcre tots els anys, i ella també el visita i hi deixa 12 diners cada any». La mateixa testimoni, protagonista d'un cas tan singular, afegia sense solució de continuïtat que, immediatament després de la resurrecció del seu fill,

vingueren els pares d'un altre xiquet, d'un any i mig d'edat, segons semblava, de qui es deia que havia estat tallat i migpartit per la mare en dos trossos, i que la senyal del tall es podia veure en el cap. I això havia passat perquè la mare, segons deia el pare del xiquet, estava prenyada i li entra-

ren ganes de menjar carn, que no en tenia. I portaren aquell xiquet a la tomba de mestre Vicent, afirmant i certificant que havia estat migpartit en dos trossos, com s'ha dit, i que estava mort. I, després del vot fet per ambdós pares a mestre Vicent, el xiquet va ser ressuscitat i totalment curat per la seua intercessió. Interrogada si coneixia els pares, diu que no, ni sap d'on eren; només sap que parlaven francès i no bretó. Interrogada si sap quant de temps va estar el xiquet tallat i mort, i quan de temps va passar fins que el portaren a la tomba, diu que no ho sap ni tampoc sap res més d'aquest xiquet, llevat del que ja ha dit (Procés 1453, 68-69).

És evident el contrast entre les dues versions del mateix miracle, la que recull Ranzano en la seua vida de sant Vicent Ferrer i la molt més succinta i sòbria que ens aporta una testimoni del procés de canonització. Tot i així, i gràcies a aquesta declaració, sabem que el miracle va tenir lloc a la catedral de Vannes (Gwened, en bretó), a la tomba de sant Vicent Ferrer, i, per tant, després de la seua mort i no en vida seua, com s'afirma en l'hagiografia i en moltes altres versions, inclosa la que situa els fets a la ciutat de Morella. També ens permet situar-lo cronològicament, perquè si va tenir lloc immediatament després que el del fill d'Oliva de Coetsal i aquest es va produir trenta-tres anys abans de la declaració d'aquesta en 1453, això vol dir que ambdós degueren ser obrats pel sant valencià el 1420, un any després de la seua mort, el 5 d'abril de 1419.

Dos testimonis més, ambdós catalans, confirmen aquests extrems i acrediten la volada que havia pres ja el miracle del xiquet trossejat, alhora que el relaten amb descripcions més vistoses que segurament degueren influir en les versions posteriors. Un any després de la declaració presa a Vannes, tenia lloc a Nàpols una altra sessió de declaració de testimonis sobre la vida i els miracles de sant Vicent Ferrer, en la qual participà fins i tot el mateix monarca, Alfons el Magnànim, que havia conegut personalment el sant. Es tracta, d'una banda, d'un testimoni del qual no s'ha conservat el nom, però que, pel contingut de la seua declaració, sembla ser originari de Catalunya i, més concretament, de la regió de Lleida i Balaguer, i, de l'altra, d'un testimoni identificat només com a Rei d'Armes de València, que és qui dona el relat més elaborat del miracle. El

primer, en el testimoniatge que va prestar en agost de 1454, va dir que havia vist el sant en vida, que l'havia sentit predicar i, després de recordar també la pau que havia aconseguit entre les diferents faccions que enfrontaven els cristians i les moltes conversions de jueus i musulmans al cristianisme que havia practicat, continuà declarant:

Un tal Bartomeu, monjo escuder del monestir de Poblet, anà amb altres dos monjos a visitar el cos del dit frare Vicent, i, en tornar, contà molts miracles autèntics i públics, que Déu omnipotent havia fet a prec i pels mèrits de l'esmentat fra Vicent. Entre els quals, n'hi havia un en què certa dona nècia tallà el seu fill en dos parts i, en tornar el seu marit, es trobà el fill mort i tallat en dues parts. El prengué, ajuntà les parts i les portà al sepulcre de sant Vicent, amb gran devoció, esperant que, per les pregàries i els mèrits de sant Vicent, el seu fill ressuscità i sanàs. I Déu omnipotent, pels mèrits de sant Vicent, ressuscità i sanà el seu fill, cosa que fou més enllà de les forces i potències de la naturalesa. El qual miracle el testimoni digué que es llegeix entre altres miracles autèntics que l'esmentat mestre Bartomeu, escuder, va contar... Interrogat on ho va saber, digué que en l'esmentat monestir de Poblet. Interrogat sobre quan ho va saber, digué que han passat ja quaranta anys. Interrogat sobre els presents, digué que molts monjos i frares conversos del monestir de Poblet (Procés 1454, 257-258)

Quant a l'esmentat Rei d'Armes, que va dir que coneixia la mare i les germanes de sant Vicent i que va testificar també sobre la pau que aquest imposà en la discòrdia que enfrontava els Centelles i Pere Maça de Liçana i que, segons es deia a la ciutat de València, havia provocat la mort de més de cinc mil homes, i sobre molts altres miracles, va contar aquesta fantàstica història:

Tornant d'una peregrinació a Sant Jaume de Compostel·la, que el dit testimoni va fer en companyia de cinc-cents pelegrins més, quan la nau en què es viatjaven es trobava prop de Bretanya, en un canal prop de la ciutat de Vannes, on es troba el cos de mestre Vicent, la nau va estar a punt de xocar contra una roca que tapaven les aigües, i es va mantenir damunt

la dita roca durant tres hores seguides, i tots pensaren que s'enfonsarien en l'aigua. Aleshores, tots els qui eren en la nau s'agenollaren i, amb gran devoció, invocaren el nom de Jesucrist i s'encomanaren a sant Vicent. De seguida, la nau es va moure de la roca sense cap dany per a les persones ni per als béns i sense que entràs cap gota d'aigua en la dita nau. Quan la nau arribà a port de salvació i tots hagueren baixat, ells i els seus béns, la nau se submergí. Aleshores, amb gran devoció, tots anaren a visitar el cos de sant Vicent, amb lloances i pregàries, i donant gràcies a Déu i al mateix sant Vicent per tan gran miracle. Interrogat com ho sabia, digué que hi va ser present, que ho veié i oí i que ell, dit testimoni, era un dels pelegrins que anaven en la dita nau.

I, després del que acaba de dir, el referit testimoni va escoltar durant cert temps en la dita ciutat de Vannes, en la qual està el cos de sant Vicent, que hi havia un home que tenia una dona dement i que, havent d'anar a treballar, manà a la dona que li preparàs el menjar per a quan tornàs a casa. La dita dona, que tenia un fill del marit, d'uns catorze mesos d'edat, en un atac de folia, agafà un coltell i matà el seu fill, el partí per la meitat, i una vegada mort i tallat, prengué la quarta part del cos del seu fill, de la part superior, i la posà en l'olla. I quan arribà el marit a dinar, li oferí la dita quarta part del seu fill, bullida amb brou i safrà, en la qual apareixia una mà i una part del cos del nen, fill d'ambdós cònjuges. En veure-ho, el marit es quedà esglaiat i, entre plors i amb màxim dolor, va dir a la dona: «Què has fet?». La qual respongué: «Aquesta és la quarta part del teu fill i meu. Menja!». L'home s'alçà de seguida de taula, amb llàgrimes, gemecs i plors, prengué la dita quarta part del seu fill mort i la portà a l'església en la qual està el cos de sant Vicent, posant les dites parts, una llisa i les altres partides, sobre el cos de sant Vicent, i hi va estar fins a la nit, entre gemecs i plors. Fet fora de l'església pels sagristans, tornà a casa i hi trobà el fill jugant sota el llit, com fan els xiquets, amb la quarta part tenyida de safrà, com si estigués cuïta. El qual pare, en veure tan gran miracle, en el mateix moment oferí el seu fill a la dita església, destinat a servir a sant Vicent. I després d'aquest miracle, durant sis dies, aquest testimoni [recordem: el Rei d'Armes] va veure el dit xiquet viu i sa, portant les dites senyals i tot el que s'ha dit. I que aquestes coses foren, eren i són públiques, notòries i manifestes en la dita ciutat de Vannes i altres llocs. Interrogat

de quan va passar, digué que en el temps del jubileu a Compostel·la. [I el testimoni continua relatant altres miracles atribuïts a sant Vicent] (Procés 1454, 259r:260v).

Distintes versions, doncs, d'un mateix miracle, unes més esquemàtiques i altres més extenses i elaborades, però totes amb els mateixos trets bàsics: la mort d'un nen que la mare havia trossejat i cuit per a donar de menjar carn al marit i la seua resurrecció gràcies a la intercessió miraculosa de sant Vicent Ferrer, a la tomba del qual van ser portades les restes del menut. El miracle va ser pintat de seguida per Ercole de' Roberti (1451/56-1496) —en un quadre conegut com a *Històries de sant Vicent Ferrer*, que segurament era la predel·la del políptic Griffoni, pintat pel també ferrarés Francesco del Cossa (1436-1477), que els experts daten el 1473 i que es troben, respectivament, a la Pinacoteca Vaticana (la predel·la) i a la National Gallery de Londres (el políptic, on figura també una representació de cos sencer del sant valencià)— i també per altres pintors més o menys coetanis, del mateix segle xv (Calvé 2016). Aquestes representacions gràfiques, junt amb les vides del sant —entre les quals, la ja citada de Pietro Ranzano, però també la de sant Antoni de Florència, tots dos de mitjan segle xv—, contribuïren a difondre i popularitzar el miracle, fins el punt que no sols és el més conegut dels atribuïts al sant valencià, sinó que s'ha fet un llibre que el porta com a títol (Ackerman Smoller 2013), és un dels més celebrats en els altars que s'alcen a la ciutat de València el dia de la seua festivitat i, al País Valencià, es considera que va tenir lloc a Morella, on apareix reproduït en un retaule penjat en un dels carrers de la ciutat, en la paret de la casa on presumptament tingué lloc el miracle (Borja 2015). Segons un cronista de Morella, aquesta casa va ser transformada en capella a finals del segle XV i, en la segona meitat del segle XIX, que és quan ell escriu la seua obra, continuava dempeus i encara s'hi podia veure el forn on va ser cuinat el xiquet («enseñándose también el lugar en donde se hallaban los hornillos en donde se guiso la carne del niño. Nosotros hemos habitado la casa y el antiguo salón, que hospedó al apóstol valenciano», Segura 1868, III, 83). I uns vint-i-cinc anys més tard, el pare Pierre-Henri Fages en fa encara una descripció més detallada: «al

davant de la casa, la imatge del sant, de ceràmica pintada, amb una inscripció commemorativa, proclama altament el fet, sens por de ser desmentit... En la planta baixa, una de les millors habitacions ha estat transformada en capella... I en el pis superior, hi havia la cambra ocupada per Vicent Ferrer. Els canvis de propietari han acabat reduint-la a una cambra ordinària. I dalt, en una altra part de la casa, es conserva, en efecte, el forn on va ser cuinat el pobre xiquet». Fages, al capdavant un hagiògraf convençut de l'autenticitat del miracle, conclou la seua descripció amb una frase molt concorde amb aquesta convicció: «Un bisbe ha concedit indulgències als qui preguen davant aquesta imatge, i hi ha exvots. En una paraula, la potència divina i el poder eclesiàstic hi han sancionat una creença que només pot reposar sobre la veritat» (Fages 1894, II, 73).

En realitat, tot i ser, com dic, el miracle més conegut i celebrat del sant valencià, no és un miracle molt original dins el repertori de prodigis obrats pels homes de Déu. Sant Francesc de Paula (1416-1507), fundador dels eremites de Sant Francesc d'Assís, també coneguts com a mínims, a més de ressuscitar sis persones, una d'elles dues vegades, tornà a la vida un corder que havia estat rostit i cruspit per alguns treballadors, a partir només dels ossos i la llana que havien quedat en el forn. En una altra ocasió, ressuscità un peix ja cuit, que el seu amfitrió li havia preparat per a menjar; i, encara, quan un capellà que el visitava va prendre una truita que va veure en l'estany i la va fregir, sense saber que era una mascota de sant Francesc que es deia Antonella, el sant reuní els bocins, els tornà a la bassa i pregà: «Antonella, en nom de Déu, torna a la vida!» La truita de seguida es recompongué i feliçment començà a nedar en la bassa. Frares i treballadors van ser testimonis del miracle. També sant Felip (1223-1285), o més aviat el seu cos incorrupte, restaurà i revifà el cos d'una xiqueta que havia estat parcialment devorat per un llop. I trobem molts altres miracles similars i igualment prodigiosos en les vides dels sants (Hebert 1986 i 2004).

No hauríem de pensar que aquests miracles van ser obrats per mer efectisme, que els sants menyspreen, sinó per molt bons propòsits, especialment la conversió dels pecadors i l'enfortiment de la fe. Com sant Vicent mateix va dir al desconsolat pare, els miracles es fan a honor i glòria de la majestat de Déu

(vegeu la versió del miracle de Pietro Ranzano, a l'inici mateix d'aquest article). L'Església deixa clar que no són els sants qui fan els miracles, ja que això és una prerrogativa divina, sinó Déu, a través o per intercessió de les persones santes. En el Nou Testament, trobem exemples de com els apòstols, sant Pere i sant Pau els primers, van ressuscitar morts. Després dels apòstols, els sants continuaren ressuscitant els morts, i un llibre apologètic del pare Alfred J. Hebert, S.M., *Saints who raised the Dead* ('Sants que ressuscitaven els morts'), publicat el 1986 i reeditat el 2004, documenta quatre-cents casos autèntics de miracles de resurrecció. Entre els molts sants que apareixen al llibre hi ha sant Martí de Tours, sant Benet, sant Bernat, sant Antoni de Pàdua, santa Isabel d'Hongria, santa Caterina de Siena, sant Bernardí de Siena, sant Joan de Capistrano, sant Pere d'Alcàntara, sant Doménec, sant Ignasi de Loiola, sant Felip Neri, sant Joan Bosco, santa Rosa de Lima, Sant Martí de Porres, sant Pere Armengol, sant Lluís Bertran (un altre sant valencià, 1526-1581), sant Francesc Xavier, sant Patrici —el patró d'Irlanda—, i, sobretot, sant Vicent Ferrer (Hebert 1986 i 2004).

Sant Vicent Ferrer va ser un dels taumaturgs més grans de la història de l'Església, autor de miracles portentosos, entre els quals destaquen els de tornar els morts a la vida. Per al pare Hebert, un expert en la matèria, després de reportar-ne quatre-cents només de resurrecció, es tracta d'un dels missioners més grans del cristianisme, que només pot ser comparat als dotze apòstols. Com aquests, va rebre de l'Esperit Sant el do de llengües, que feia que l'entenguessen allà on anava, predicant sempre en valencià. I, també com ells, va obrar molts miracles, en particular el de ressuscitar els morts, que és el més gran de tots els miracles. Una font tan poc sospitosa d'exageració com els ja esmentats *Acta Sanctorum* li atribueix 873 miracles, però —sempre segons el pare Hebert— el mateix sant Vicent, el 1412, va dir a la multitud que l'escoltava: «Déu, en la seua misericòrdia, ha obrat a través meu, miserable pecador, tres mil miracles» (Hebert 1986 i 2004). L'hagiògraf nord-americà ens recorda que, després d'això, el sant encara va viure set anys més, que va ser un període de miracles fins i tot més grans; per tant, a la suma presumptament reportada pel mateix sant, caldria afegir-li tant els que va fer durant el temps que li que-

dava de vida, com els obrats després de la mort. Potser Hebert, que no cita mai les seues fonts, va traure la notícia de la vida de sant Vicent publicada pel seu compatriota Stanislaus M. Hogan el 1911 (Hogan 1911, 98). O potser la va traure directament de la mateixa obra d'on la va traure aquest: la *Histoire de Saint Vincent Ferrier* de Pierre-Henri Fages, publicada inicialment el 1894, el qual, al seu torn, l'havia tret d'un text inèdit escrit per un tal Alonso González. Segons aquest autor, «No es justo pasar en silencio lo que predicando un día en la iglesia cathedral dijo, que habiéndole pedido predicare de las señales del Juicio, comensó el sermón diciendo: “Buena gente, pedisme que os diga de las señales del Juicio, ¿qué más señales queréis que ha echo Dios por este pecador hasta el día de oy más de tres mil milagros?”. Este sermón escrito de mano, que se escribió el propio día que se predicó, está con otros en el convento de San Estevan» (Fages 1894, 330).

No es pot dir que el pare Fages fos un historiador escrupolós. No hi ha cap Alonso González de qui hagués pogut traure el text anterior, sinó un Alonso Fernández autor d'una *Historia del insigne convento de San Esteban de Salamanca, de la Orden de Predicadores*, manuscrit datat el 1612, que ell mateix cita unes pàgines abans —el manuscrit es conserva actualment a la Biblioteca Universitària de Salamanca, identificat amb el número 332—. Aquest cronista dominic situa a la catedral de Salamanca, i el 1412, el sermó en què sant Vicent va quantificar en més de tres mil els miracles que Déu havia obrat a través seu. Potser la notícia s'havia transmés per tradició oral dins el convent dels dominics de Salamanca, o potser ell mateix se la inventà. En tot cas, la traducció del text francès del pare Fages permet mesurar la distància entre la redacció original castellana de principis del segle XVII i la versió molt més adornada que en va donar l'hagiògraf gal quasi tres segles després i en la qual s'han basat tots els autors posteriors, en particular els religiosos nord-americans: «Va ser a la vella catedral, violentada un dia per l'ardor audaciós de la seua paraula, on l'auditori li demanà: “Però, digueu-nos, quins prodigis precediran el Judici Final? Doneu-nos-en una bona resposta” I ell, recollint-se en les profunditats de l'esperit, pronuncià lentament aquesta frase: “Bona gent, em demaneu les senyals del Judici Final: ¿quina millor senyal us en puc donar que la misericòrdia

de Déu que ha obrat fins avui, mitjançant aquest pecador que és davant vostre, més de tres mil miracles?»» (Fages 1894, 330). La indagació historiogràfica al llarg dels segles, ací només apuntada per a una estimació numèrica atribuïda al sant sobre els miracles que portava fets fins aquell dia, té la gràcia de situar en el temps i d'identificar l'autoria de moltes de les fabulacions que envolten la vida i miracles de sant Vicent Ferrer i de seguir-ne l'amplificació i l'embelliment literari d'un autor a un altre i d'una època a una altra. No cal dir que les històries més recents i més acadèmiques de la vida del sant ignoren completament l'episodi referit (Daileader 2016).

Més de tres mil miracles, segons els comptes del mateix sant Vicent, o només 873, que són els que li reconeix oficialment l'Església, quants d'aquests són resurreccions, el més gran dels miracles que pot obrar un sant? Els hagiògrafs no es posen d'acord. El pare Hebert, l'especialista en sants que ressuscitaven els morts, diu que sant Antoni, arquebisbe de Florència, afirma en la vida que va escriure de sant Vicent Ferrer que aquest havia ressuscitat 28 persones, però que altres autors estimaven que sant Antoni s'havia quedat curt en els seus càlculs. Com és habitual, Hebert no cita cap font però especula amb la possibilitat d'una confusió entre els morts que el sant valencià va ressuscitar durant el temps de la seua vida i els que ressuscità després de la seua mort. Hogan (1911) també al·ludeix a l'estimació de sant Antoni —28 ressuscitats— i remet com a font de la notícia al pare Fages. Però aquest no diu res de sant Antoni, sinó que afirma haver extret la notícia d'una recopilació documental de dos erudits francesos de la segona meitat del segle XVII i la primera del XVIII, Edmond Martène i Ursin Durand. En concret, el text llatí d'aquests dos autors diu: «*Huius generalis Martialis Auribelhi tempore, canonizatus fuit B. Vincentius cum maxima solemnitate, et tanto fuit multitudo virtutum et miraculorum eius recitata, quod omnibus versum et ad stuporem: inter alia autem probatum est quod post mortem XXVIII mortuos suscitaverat*» (que Fages tradueix al francès i jo al català: «Al temps del mestre general [de l'orde dels dominics] Marcial Auribelli, tingué lloc amb gran solemnitat la canonització del benaurat Vicent Ferrer. Tot el món quedà sorprès pel nombre de miracles que es va publicar. Diguem només que es va reconèixer com a veritat que, després de la seua pròpia

mort, havia ressuscitat 28 morts») (Fages 1894, II, 263). Martèni i Durand van publicar el 1717, en cinc volums, el *Thesaurus novus anecdotorum*, amb els documents que havien recopilat durant sis anys per arxius de França i Bèlgica. En aquest cas, els vint-i-vuit ressuscitats per sant Vicent, ho havien estat després de la mort d'aquest. Un altre historiador dominic, André Pradel, que va escriure una vida de sant Vicent Ferrer trenta anys abans que Fages, el 1864, ens reporta un nombre equivalent —trenta— de ressuscitats en vida del sant (Pradel 1864, 138). Naturalment, sense donar cap referència d'on havia tret la notícia o com havia fet l'estimació.

Això deixa, si més no, en una seixantena els miracles de resurrecció atribuïts al gran taumaturg valencià, tant abans com després de la seua mort. Però, per fascinant que pugua resultar el procés de recompte, sedimentació i edulcoració dels miracles a través dels segles i dels successius autors, no és aquest el tema d'aquest article, més centrat en la percepció dels miracles pels mateixos contemporanis del sant, és a dir, pels homes i les dones de la baixa edat mitjana, que no pas en la seua elaboració literària, obra ja dels erudits posteriors. No em resistesc, però, a tancar aquesta primera part introductòria amb la narració de dos dels miracles més grandiosos i aparatosos de sant Vicent Ferrer, recollits per la majoria dels hagiògrafs i que tenen lloc, tots dos, a Espanya, l'un abans i l'altre després de la mort del sant.

El primer tingué lloc a Andalusia durant l'estada del sant valencià pel sud de la Península. Les dues versions que he trobat d'aquest miracle, en castellà i en anglés, contenen la mateixa història i gairebé amb les mateixes paraules, per la qual cosa podem pensar que la trauen de la mateixa font, que no és Ranzano, com totes dues afirmen, i que no he sabut identificar.

Hubo un judío de Andalucía, llamado Abraham, que se dispuso a salir de una iglesia enojado mientras san Vicente predicaba. Al hombre no le gustaba lo que estaba escuchando, pero algunas personas se negaron a dejarlo pasar. «¡Déjenlo ir! Déjenlo pasar», ordenó el santo. Y en el momento en que el judío pasó por la entrada, parte de la estructura se cayó, aplastando al hombre hasta matarlo. Entonces san Vicente fue hasta él,

se arrodilló para rezar junto al cuerpo, y Abraham volvió a la vida. Y se convirtió. En memoria de este hecho el antiguo judío fue bautizado como Elías, y estableció una fundación piadosa en la iglesia del milagro. El obispo Pedro Ranzano relató después los sucesos (Paraula 2018)

There was a rich Jew of Andalusia, named Abraham, who began to leave a church in anger while Vincent was preaching. The Jew did not like what he was hearing. As some people at the door opposed his passing through, St. Vincent cried out: "Let him go! Come away all of you at once, and leave the passage free!" The people did as he ordered, and at the instant the Jew left, part of the porch structure fell on him and crushed him to death. Then the saint rose from his chair and went to the body. He knelt there in prayer. Abraham came to life, and his first words were: "The religion of the Jews is not the true faith. The true Faith is that of the Christians." In memory of this event the Jew was baptized Elias (in honor of the prophet who had raised the boy from the dead). The new convert established a pious foundation in the church of the "accident" and the miracle. Bishop Peter Ranzano's account was used for this version of the miracle (Hebert 1986 i 2004).

Com veiem, ambdós textos remetent al relat del bisbe sicilià com a origen de la història. Però en la *Vita* de Ranzano, que és la primera biografia del sant, no hi ha cap rastre d'un miracle tan truculent. Com no en trobem tampoc al catàleg de miracles vicentins publicat per Lorenzo Sempere el 1913 (Sempere 1913). En aquesta utilíssima obra, però, trobem referenciats dos prodigis que el sant valencià va obrar a Andalusia, l'un a Écija el 1408 i l'altre a una vila que les fonts nomenen Prolesque, que segurament van ser refosos en un de sol i estan en l'origen del miracle del jueu ressuscitat que acabem de veure. Donec, en primer lloc, dues versions del miracle d'Écija, la de fra Andrés Ferrer de Valdecebro, un dominic aragonés del segle XVII, que va publicar una vida del sant el 1682, i la que recull Sempere.

Salió el santo con mucho desconsuelo de Granada y guió su camino a la ciudad de Ézija, predicando por los lugares, llevándole el espíritu a la

conversión de una judía, la más poderosa y célebre de aquella gran ciudad. Conmovióse toda para oírle, el día siguiente, y llenóse la iglesia de gente. Entre la mucha gente, fue a oír el sermón esta judía, o con entendimiento de que ella estaba entre sus oyentes, o con revelación especial, que de ello tuvo el santo, cargó la consideración en reprobar la ley de los hebreos. Lo hizo con tal eficacia, espíritu y fervor que se sintió gravemente herida la hebrea de las centellas, que de fuego de amor divino arrojaba el santo por la boca. Inquietóse y levantóse de su asiento, echóse el manto sobre la cara y estuvo así en pie, lo que bastó para que el santo acabase su discurso y quedase convencida. No lo pudo sufrir su proterva ceguera, y descompuesta y como furiosa se hizo hacer lugar, encaminándose a la puerta de la iglesia. Dixo a voces el santo desde el púlpito: «Dexad salir essa mujer y retiráos adentro, todos los que estáis en la puerta». Se retiraron todos a la iglesia, y al pisar la judía sus umbrales, cayó toda la fábrica de ella y dexóla muerta y enterrada. Alteróse todo el auditorio, acudiendo los más de él a la puerta, para ver tamaña desgracia. Púsose san Vicente, en tanto que se sossegaba, en oración, en el púlpito mismo. Acabó la oración y resucitó la judía, convertida a nuestra fe, publicando a voces que solo la nuestra era la verdadera ley. Pasó la suspensión a assombro y voces alabando a Dios por tan espantoso prodigio (Ferrer 1682, 60).

El Domingo de Ramos predicaba aquí San Vicente y le oía una multitud inmensa de cristianos y judíos. Entre éstos se encontraba una judía rica y poderosa, pero muy terca, pues a pesar de ver claramente los resplandores de la verdad de la predicación del santo, no cesaba, sin embargo, de dirigirle palabras sarcásticas. Este día, durante el sermón, todos mostraban estar más atentos y silenciosos, cosa que a la altiva hembra vino de perlas para hacer alguna de las suyas. En efecto, con el fin de hacer más patente su desprecio al santo y llamar más hacia sí la atención de todos, a la mitad del sermón se levantó para regresar a casa. Indignado el auditorio con el ruido que esto ocasionó, todos le cerraban el paso y se armó un alboroto. Es lo que ella deseaba. Pero de repente el santo levantó la voz e impuso silencio y dijo: «Dejad salir a esa mujer, pero que se retiren inmediatamente cuantos están en el pórtico». Como movidos por

un resorte, se apartaron de allí los que estaban en el pórtico, y tan luego llegó debajo de él la orgullosa hebrea, cayó la puerta sobre ella y la dejó aplastada y tan muerta, que al retirarla de allí era solo una masa informe de carne ensangrentada. El espanto fue inmenso. Todos se miraban y no se atrevían, aunque en sus semblantes lo decían expresamente, a pedir al santo que remediara aquella desgracia, evidente castigo de Dios a la popular y temida mujer. San Vicente consoló al auditorio y a los parientes de la muerta en especial, y allí mismo se puso en oración. Al pasar unos instantes, exclamó con voz potente: «Mujer, en nombre de Jesucristo, recobra la vida». En el mismo instante la masa de carne aplastada se animó y la mujer se levantó sana y salva. Pidió en seguida perdón al santo y a cuantos con sus altiveces tenía ofendidos y se bautizó, emprendiendo una vida del todo piadosa (Sempere 1913, 50-51).

El miracle de la resurrecció i conversió de l'altiva jueva d'Écija es degué fondre amb un altre que té per protagonista un jueu de Prolesques, que sí que recull Ranzano —i els autors posteriors, Sempere inclòs—, però que no inclou cap accident ni posterior resurrecció. Donaré la versió del bisbe panormita, perquè és la més antiga —del segle xv— i perquè permet de verificar la gran distància entre l'exposició medieval d'un miracle —breu, senzilla— i el recaragolament de les presentacions posteriors, molt més dramatitzades i exuberants.

Un dia, mentre predicava en una ciutat de l'Espanya ulterior, anomenada Prolesques, un jueu, que era molt expert en totes les coses de la seua fe, atret per la gran fama de sant Vicent, decidí escoltar-lo predicar per veure si era tal com deia la seua fama. De manera que s'adreçà a un cristià amic seu, al qual declarà de seguida la seua intenció. Aquest el va portar a sa casa, per tal que des d'ella pogués escoltar en secret la predicació de sant Vicent. La casa d'aquest home estava situada de tal manera que es trobava just al darrere de la trona. Durant el sermó, el jueu s'adormí una mica, cosa que li va ser revelada miraculosament a sant Vicent, el qual, recorrent a una sentència de les Escriptures que semblava anar majorment contra els jueus, va alçar una mica la veu i interpel·là així el jueu, que, com deïem, escoltava d'amagat el sermó: «Oh, jueu, que dorms darrere de la

meua trona i que secretament has vingut a escoltar la meua doctrina al lloc on ara ets, desperta i considera com aquestes paraules de les Escriptures mostren la perfídia dels jueus, que negaren Jesucrist el Natzaré. El jueu es va despertar i, admirat tant perquè Vicent havia descobert el que ningú no havia advertit, com perquè havia exposat les paraules i el sentit de les Escriptures de manera tan substanciosa, fidedigna i penetrant, de seguida es transformà i es convertí a la fe de Crist. Immediatament volgué ser batejat i, gràcies al seu exemple, molts altres s'han convertit (Acta Sanctorum 1675, 501-502).

La conversió d'un jueu en escoltar la predicació del sant, que és la formulació simple i inicial del miracle en el text del segle xv, acabà transformant-se, en les versions posteriors, en una història truculenta de mort i resurrecció del jueu (o la jueva, en altres variants). L'altre gran miracle tingué lloc uns setanta-quatre anys després de la mort de sant Vicent, encara que la seua elaboració és més tardana, de finals del segle xvi o principis del xvii.

Cap. III. Fundación del insigne convento de San Vicente de Plasencia, de la Orden de Predicadores... Fundaron el de Plasencia con advocación de S. Vicente Ferrer los Duques don Álvaro de Zúñiga y doña Leonor Pimentel, su segunda muger, condes que eran de Plasencia y duques de Arévalo y, después, duques de Plasencia, cuando les quitaron a Arévalo. La ocasión que tuvieron fue notable. Tenían estos señores un hijo llamado don Juan de Zúñiga, que de solos catorce años fue electo maestro de Alcántara en competencia de grandes personajes, año mil quatrocientos y setenta y tres. Tanta era la cabida que sus padres tenían con el pontífice Sixto Quarto y con el rey don Enrique. Murió el niño con terrible sentimiento de todos, y especialmente de sus padres. Era confessor de la duquesa doña Leonor un padre muy grave desta Orden llamado el Maestro fray Juan López, el qual, viéndola tan congojada y desconsolada en semejante aflicción, por tan terrible golpe como la muerte de su hijo, trató muy de veras de acudir a su consuelo. Las lágrimas y el sentimiento eran inremediables, sin admitir alivio que lo fuesse, porque la pérdida era muy grande, que le amava tiernamente, por no tener otro hijo varón.

Començó el Maestro fray Juan con las mejores razones que supo a consolarla, diciendo que sacrificasse y ofreciesse a Dios la muerte del hijo, pues su Magestad avía servidose de llevarle para sí. Avía pocos días que avia venido la nueva de la canonización de san Vicente Ferrer, religioso desta Orden, a quien el pontífice Calixto Tercero avía puesto en el Catálogo de los Santos Confessores. Tenía mucha devoción con el santo el religioso maestro, y con gran confianza y seguridad propuso a la duquesa se encomendasse de veras a san Vicente para que le alcançasse la vida a su hijo. Que, pues el santo en vida y muerte avía con sus méritos y oraciones dado la vida a muchos muertos, no le sería dificultoso alcançársela a su hijo. Avían passado ya muchas horas después que avía fallecido, y tratavan de darle sepultura. La desconsolada madre con grandes ansias y con las veras del alma encomendó al Santo su hijo, teniendo grande confianza que le avía de socorrer en tan grave aflicción, y hizo voto, si le alcançava vida, le edificaría una Iglesia y Convento de su nombre, para religiosos de su Orden. Cosa digna de la poderosa mano de Dios, que es admirable en sus santos. Acabando la duquesa de hazer este voto, luego su hijo cobró vida y resucitó con admiración y assombro de todos. Consolados los padres, trataron de poner en execución su voto, y començaron a edificar el convento de fábrica grandiosa, que fuesse indicio de la grandeza, de devoción y agradecimiento que tenían al Santo, por averles dado a su hijo. El qual, después, vivió muchos años, y fue Maestre de Alcántara, Arçobispo de Sevilla y Cardenal (Fernández 1627, 107-108).

No es tracta d'un miracle menor ni d'un ressuscitat qualsevol. El xiquet que sant Vicent tornà a la vida després de mort, fills dels ducs d'Arévalo i comtes de Plasència, era ja mestre de l'orde d'Alcántara als catorze anys i, més tard, arribaria a arquebisbe de Sevilla i cardenal. I qui ens reporta el fet no és altre que el dominic Alonso Fernández, de principis del segle XVII, a qui ja hem citat abans com a autor de la notícia sobre el sermó que va predicar sant Vicent a la catedral de Salamanca el 1412, en el qual xifrava en tres mil els miracles obrats per mediació seua fins aleshores. El pare Fages s'hi va basar, per a aquest i altres fets, i, a través seu, i dels nombrosos autors que l'han seguit, els miracles del sant valencià, cada vegada més adobats, prendrien una dimensió universal

i fastuosa. No exageraríem si atribuíssem a Pierre-Henri Fages la construcció de la imatge moderna de sant Vicent Ferrer i de la versió canònica, represa pels hagiògrafs i divulgadors posteriors, dels miracles que adornen la seua vida (fins el punt que llibres, pàgines web i fulls diocesans, inclosos els de les diòcesis valencianes, continuen reproduint, al segle XXI, els miracles vicentins tal com els presentà el dominic francès fa més d'un segle, <https://www.diocesisoa.org/wp-content/uploads/2018/04/ESPECIAL-SAN-VICENTE.pdf>).

Els miracles, en tot cas, no són una invenció dels hagiògrafs —que, a tot estirar, els detallaren i embelliren—, sinó que es remunten, en la majoria dels casos, al mateix procés de canonització, és a dir, a les declaracions dels testimonis que van ser interrogats per la comissió encarregada d'examinar la vida i virtuts del candidat a sant. En el cas de sant Vicent Ferrer, sembla que es van fer quatre o cinc enquestes, entre 1453 i 1454, a Gwened/Vannes, Tolosa del Llenguadoc, Nàpols, Avinyó i Lleida, encara que aquesta última no és segura. Però només s'han conservat les actes de les tres primeres, que recullen les declaracions de 378 testimonis. Els quatre volums de les actes del procés, que van ser utilitzats per la comissió cardenalícia que havia d'aconsellar al papa en la seua decisió final, de la qual formava part el cardenal Alfons de Borja, futur Calixt III (va ser elegit papa l'abril de 1455, un any després que concloguessen les tres enquestes citades), i que es conservaven al convent dominic de Santa Maria sopra Minerva de Roma, sembla que es van perdre durant el *sacco* d'aquesta ciutat el 1527. A Palerm, però, se'n conservava una còpia i, a finals del segle XVI, a València se'n van fer tres més, a partir de la siciliana: una el 1572, a instància dels jurats i conservada a l'Arxiu Municipal; una altra, ordenada per sant Lluís Bertran el 1577 i conservada a la biblioteca del convent de predicadors; i una tercera, feta per Vicent Justinià Antist el 1590 i guardada també al convent dels dominics. Al segle XIX, amb l'exclaustració, aquest últim manuscrit passà a la biblioteca de la Universitat de València, on encara es conserva, mentre que el segon passà al convent de monges dominiques de Santa Caterina de Siena, d'on tornà al nou convent dels dominics inaugurat el 1913, per a perdre's definitivament el 1936, durant els primers temps de la Guerra Civil. Dels tres, només el fet per Antist el 1590 es conserva encara, custodiat a la Biblioteca Universitat

de València (ms. 0690) i accessible en línia (http://webliboteca.uv.es/cgi/view.pl?source=uv_ms_0690). És la còpia més completa que es conserva del procés de canonització i el text va ser traduït al castellà el 2007 (Esponera 2012; Procés 2007). També a Gwened/Vannes es conserven les actes de l'enquesta que s'hi va dur a terme, en un manuscrit del segle xv, que es custodia als Archives Départementales de Morbihan (87 G 11) i que està també disponible en línia (<https://recherche.archives.morbihan.fr/ark:/15049/vta524f8bb821150/daogrp/0/1#id:95159862?gallery=true&brightness=100.00&contrast=100.00¢er=263.000,-1208.500&zoom=5&rotation=0.000>). No és tan complet com el de València, però és més antic i conté les actes de l'enquesta més extensa i que convocà un major nombre de testimonis, que és la que es va dur a terme a la Bretanya.

Naturalment, la part més important de l'enquesta són els miracles, que són els que acreditaren la santedat de l'home de Déu. I els comissaris solien reunir dos, tres i de vegades quatre testimonis distints sobre un mateix miracle. De vegades, el mateix beneficiari del miracle o un parent pròxim. És cert que, en el cas de Vicent Ferrer, la fama de santedat l'acompanyava ja en vida i precedí la seua mort, sobrevinguda el 5 d'abril de 1419. Coneixem els detalls del seu soterrament a la catedral de Gwened/Vannes i dels primers i immediats prodigis associats amb el seu sepulcre gràcies a la declaració de Iu Gluidic, arxipreste de l'església i el primer dels testimonis de l'enquesta bretona. Gluidic, que tenia en el moment de l'enquesta 64 anys, havia participat trenta-quatre anys abans en la inhumació del cos de mestre Vicent, que va ser soterrat entre el cor i l'altar major, prop de la càtedra episcopal, en el lloc on ara hi ha, deia, el sepulcre del sant, en un acte presidit pels bisbes de Vannes i de Saint-Malo, que comptà amb la presència de nobles ciutadans de la dita ciutat i una gran multitud de poble fidel. L'arxipreste continuava dient que, des del temps del soterrament fins ara, quasi tots els dies havia pogut veure amb els seus propis ulls la gran afluència de poble devot que acudia al sepulcre i invocava l'auxili de mestre Vicent. Molts portaven imatges de cera i altres exvots, que enlluernaven amb la seua brillantor els qui els contemplaven. I moltes vegades, quasi tots els dies, oí publicar en la dita església molts i diversos miracles, que no relata per ser gran el seu

nombre, remetent a un llibre que hi ha en l'església, en el qual es registren els miracles. I, en fer-los públics, es diu que van ser fets pels mèrits i la intercessió de mestre Vicent (Testimoni 1).

Ja des del principi, doncs, al cap de pocs dies de la mort del sant, es portà un registre dels seus miracles, que era una primera forma d'autenticar-los. Els prodigis obrats per sant Vicent Ferrer es coneixen fonamentalment per dos textos. D'una banda, un document oficial, l'enquesta duta a terme el 1453 i 1454 a Gwened/Vannes, Tolosa i Nàpols sobre la vida, els costums i els miracles del sant valencià. De l'altra, un text narratiu, literari, la primera vida del sant, escrita pel bisbe Pietro Ranzano a mitjan segle xv, poc després del procés de canonització, en el qual es basa, i incorporada al segle xvii als *Acta Sanctorum*. La majoria dels sants no han estat mai canonitzats oficialment. La seua és una santedat popular, basada en la fe. Però, com deia al principi, des del segle xiii l'Església es va fer més exigent a l'hora de reconèixer un sant i d'autoritzar-ne el culte públic, i organitzà un procés de canonització, dirigit per una comissió cardenalícia, que hauria d'avaluar els testimonis i les proves dels miracles obrats per les persones santes. En el cas dels ressuscitats, en particular, la prova que aquests estiguessen realment morts en el moment del miracle, que els metges no poguessen fer ja res i que la curació, en el cas dels malalts, o la resurrecció, en el cas dels difunts, havia estat feta per intercessió del sant. En el procés de canonització de sant Vicent Ferrer, els comissaris posen la major cura a informar-se amb precisió del lloc i el moment del miracle, de la naturalesa de la malaltia o de les circumstàncies de la mort, en el cas de les resurreccions, i de la manera en què s'ha obtingut l'ajuda del sant. Com apunta Jacques Paul a propòsit de la canonització de Lluís d'Anjou al començament del segle xiv, «les deposicions dels testimonis són abundants, riques en detalls i irrecusables per a l'estudi de la psicologia del miracle i de la mentalitat religiosa popular» (Paul 1976). L'altre document, ja ho he dit, és la *Vita sancti Vincentii Ferrerii* de Pietro Ranzano (1428-1492), un dominic sicilià, bisbe i historiador, que es basa en les actes del procés de canonització i del qual han begut tots els autors posteriors. Al contrari que l'enquesta oficial, que pretén acreditar els mèrits del sant i, en particular, els miracles, que en justificaran la canonització, la biografia de Ranzano té un

caràcter més pedagògic: instruir els lectors sobre el caràcter exemplar de la vida i els fets, inclosos els miracles, del sant.

Per dir-ho d'una altra manera, les actes del procés de canonització, que segueixen les formes d'una enquesta judicial, amb l'interrogatori dels comissaris, de vegades —com en el cas de Nàpols— sobre una exposició prèvia estructurada en articles, les declaracions dels testimonis i altres formalismes processals, reflecteixen de manera bastant fidedigna la cosmovisió —i no sols la visió dels fets, inclosos els miracles— de les persones que desfilaren davant la comissió, entre les quals hi havia nobles, eclesiàstics, juristes, ciutadans, però, sobretot, homes i dones de les classes populars: pagesos i artesans. Persones que expressen la seua devoció al sant i la seua comprensió dels miracles, i que ho fan amb les seues pròpies paraules, que ens arriben directament —insistesc: com en qualsevol procés judicial—, malgrat la intermediació que suposen l'interrogatori dels comissaris, la translació a l'escrit per part d'un notari i, sobretot, la traducció al llatí —des del bretó, el francès, l'occità, el català, el castellà, l'italià o qualsevol que fos la llengua original del testimoni. Malgrat totes les mediacions, doncs, el text del procés constitueix una eina preciosíssima i insubstituïble per a aproximar-nos a la mentalitat popular en un dels terrenys que li és més propi: el de la religiositat. Per contra, la biografia del sant composta per Ranzano és un text elaborat per una persona instruïda —un eclesiàstic i historiador, que reflecteix les idees i valors del seu entorn cultural— per a *consum* d'un públic ampli, d'entrada també culte, ja que la *Vita* està escrita en llatí, però molt aviat *popularitzada* a través de les traduccions, adaptacions i, sobretot, la difusió del seu contingut —en particular, dels miracles, convenientment dilatats i adobats— a través dels sermons predicats a audiències massives.

Tot i les mistificacions inevitables, els testimoniatges del procés de canonització ens informen de què pensaven i com veien els homes i les dones del segle xv —alguns dels quals havien estat contemporanis seus o l'havien conegut en vida— el sant i els miracles que se li atribuïen. La *Vita* de Ranzano, per la seua part, ens parla de com volia l'Església i l'*establishment* cultural que es veiessen la figura i els miracles del sant.

Dissortadament, no s'han conservat íntegres, com ja s'ha dit, les actes del procés. Tot i així, les vora quatre-centes declaracions que ens han pervingut —313 testimonis a Vannes, 44 a Tolosa i 23 a Nàpols— constitueixen un repertori suficientment ampli per traure conclusions sobre la naturalesa dels miracles, sobre la manera en què eren percebuts i acceptats i sobre l'existència de diferències socials i culturals en la seua apreciació. És a dir, sobre si la percepció del fet miraculós depenia de la condició socioprofessional i el nivell cultural dels testimonis.

En primer lloc, i abans de passar a l'anàlisi del contingut de les declaracions, cal conèixer els declarants, la base social sobre la qual se sustentà el procés de canonització i la mostra que ens il·lustra sobre la mena de gent que *creia* en miracles al final de l'edat mitjana o que, almenys, va testificar davant les autoritats eclesiàstiques sobre els portents que havien presenciats o fins i tot experimentat directament en el seu propi cos o en el d'un fill o parent, o que havien sentit dir a altres. En aquest sentit, cal dir que el testimoniatge és fonamentalment masculí i d'edat avançada, encara que hi ha diferències acusades entre les tres enquestes. A Tolosa, per exemple, no va testificar cap dona, i a Nàpols, només una. En canvi, a Gwened/Vannes, hi van comparèixer moltes més dones, 92, però aquest nombre només és una petita part percentual, el 29 %, del total de testimonis, que van ser 313. Quant a l'edat, només la sabem en un cas entre els testimonis de Nàpols, un home de 45 anys, mentre que a Tolosa la coneixem en 40 casos de 44 i a Gwened/Vannes en 301 de 313. I si a la capital del Llenguadoc els grups d'edat més nombrosos són els que se situen entre els 51 i els 60 anys (19) i entre els 61 i els 70 (11), a la ciutat bretona els testimonis són molt més joves i hi predominen els que tenen entre 31 i 40 anys (79) i entre 41 i 50 (71). El més jove és una xiqueta de 13 anys i, els més grans, testimonis que afirmen tenir 80 anys o ser octogenaris. Cap, però, diu tenir-ne més de vuitanta, que era ja certament una edat propecta per a l'època.

	<i>Nàpols</i>	<i>Tolosa</i>	<i>Vannes</i>
Total testimonis	23	44	313
Dones	1	0	92
Entre 13 i 20 anys			14
21-30			69
31-40			79
41-50	1	8	71
51-60		19	47
61-70		11	15
71-80		2	7
Sense indicació d'edat	22	4	12

Quadre 1. Sexe i edat dels testimonis

La gran majoria dels testimonis eren, com calia esperar, de condició laica. Sorprén, això no obstant, la important participació d'eclesiàstics que trobem entre els declarants, tant seculars com regulars. De fet, a l'enquesta de Tolosa els clergues són majoritaris —dues vegades i mitja més que els laics—, i en les tres ciutats trobem prelats i altres dignitats eclesiàstiques (arquebisbes, bisbes, abats, priors...) Mentre que, pel que fa al clero regular, hi predominen, com es lògic, els dominicans, del mateix orde que el sant, però també hi trobem franciscans, carmelites i religiosos d'altres observances, entre els quals molts teòlegs i professors universitaris. No es pot dir, doncs, que els testimonis fossen només crèduls pagesos i menestrals, propensos a deixar-se entabanar o a prendre fàcilment per miracles fets que es podrien explicar per causes naturals. Hi havia també homes d'Església, situats fins i tot en les més altes jerarquies, persones versades en la Sagrada Escripura i la doctrina eclesiàstica.

Enfront del caràcter eclesiàstic i elitista dels testimonis de Tolosa i de Nàpols, la condició social i professional dels de Gwened/Vannes se'ns presenta molt més diversificada, com es pot veure al Quadre 2. Per començar, els laics són aclaparadorament majoritaris, enfront dels clergues i religiosos, amb una àmplia representació de dones —que constitueixen gairebé la tercera part dels declarants laics— i de les classes populars. Entre aquestes, destaquen els pagesos

	<i>Nàpols</i>	<i>Tolosa</i>	<i>Vannes</i>	<i>Total</i>
Eclesiàstics	7	31	29	67
seculars	5	18	18	41
regulars	2	13	11	26
Laics	16	13	284	313
dones	1	-	92	93
ciutadans	-	-	23	23
pagés/llaurador	-	-	23	23
nobles	2	2	9	13
propietaris	-	-	9	9
mercaders	2	2	4	8
metges	2	1	-	3
notaris	-	4	1	5
juristes/jutges	-	2	3	5
mariner	-	-	5	5
altres*	-	-	16	16
no consta	9	2	99	110
Total	23	44	313	380

**altres*: 2 advocats, 2 fusters, 2 pescadors, 2 barbers, 2 flequers i un dels següents oficis: pergaminer, pedrapiquer, teixidor de llana, carnisser, pelleter i sabater.

Quadre 2. Condició i professió dels testimonis

de les comunitats rurals de la rodalia i una presència artesanal molt àmplia i diversa, en la qual trobem tota mena d'oficis. D'altra banda, tot i que el nombre de testimonis dels quals no consta l'estatut social o la professió és molt elevat — prop d'una tercera part del total—, és ben probable que es tractàs de laics domiciliats a la ciutat, ja que sembla plausible que, en cas d'haver estat eclesiàstics, se n'hagués fet constar la condició, com també si es tractava de llauradors del camp circumdant. És més probable, doncs, que aquests testimonis sense identificar socialment i professionalment fossen ciutadans, amb la qual cosa s'accentuaria encara més la naturalesa urbana de la gran majoria dels testimonis.

Què declaraven haver vist o haver sentit dir aquests testimonis interrogats a les tres enquestes? Quins miracles o prodigis obrats per sant Vicent

Ferrer durant o després de la seua vida corporal havien presenciat o podien testificar que era fama pública? En la seua gran majoria, per no dir en la seua quasi totalitat, es tracta de curacions miraculoses, inexplicables per causes naturals o per la raó, incloses les resurreccions, les més portentoses i sobrenaturals de totes les curacions. Abans, però, d'entrar en la tipologia dels miracles atribuïts al sant valencià, descartem els testimonis que no n'han presenciat cap o només els han sentit contar a tercers. Al capdavant, els miracles només són una part de l'enquesta del procés de canonització, que també s'interessa per altres mèrits del sant i, en particular, per la rectitud de la seua vida. Interrogats també sobre els miracles, 25 testimonis afirmen haver-los sentit dir o els atribueixen a la fama pública, mentre que altres 15 no en parlen en absolut o no en refereixen cap en concret. Entre aquests testimonis més cautelosos o que semblen guardar una certa distància respecte dels miracles, destaquen, tant en xifres absolutes com en percentatges, els eclesiàstics, molt més escèptics, o almenys molt menys vehements, que els laics.

La immensa majoria dels miracles declarats (267 de 321) tenen a veure amb la curació de malalties. No sorprén que, entre aquestes, la més citada, amb diferència, siga la pesta, el gran flagell de l'època, el nombre de casos de la qual (63) encara devia ser major si tenim en compte que moltes de les curacions de malalts declarats quasi morts o en perill de mort devien ser persones contagiades per l'epidèmia. Segueixen després les malalties greus no especificades pels testimonis (45), que s'acontenten amb dir que el malalt estava molt greu o que el sant el va guarir, i, a continuació, les resurreccions, en un nombre prou elevat (42) per justificar la fama quant a això del sant valencià. Totes les altres malalties, que no quantificaré ací, perquè es poden veure detalladament en el Quadre 3, tenen a veure amb la recuperació d'algun dels sentits corporals (cecs que recobren la vista, sords que recuperen l'oïda, muts que tornen a parlar), amb malalties tipificades (hidropesia, apoplexia, pleuresia, verola, tisi, goll, gota, càlculs, lepra, ictus, tumor, *morbo caduco* o epilèpsia, febres —en un cas, qualificades de quartanes—, enverinament) i altres sense tipificar, descrites per les parts del cos afectades (fèmur, tibia, peu inflat i negre, gola, estómac, ventre, rojor en la cara, braç, esquena i braços, esquena i renyons) o per la invalidesa

	<i>Eclesiàstics</i>	<i>Laics</i>	<i>Total</i>
Cap o cap en concret	12	3	15
Sentit dir / fama pública	12	13	25
CURACIONS			267
pesta	2	61	63
malaltia greu/curació	6	39	45
resurrecció	5	37	42
quasi mort/perill de mort	3	23	26
cec/recuperació vista	2	15	17
<i>morbo caduco</i> /epilèpsia	-	10	10
paralític/invàlid	2	8	10
febres	-	7	7
mut/recuperació parla	-	6	6
pleuresia	-	4	4
gota	-	4	4
mal de cap	-	3	3
sord/recuperació oïda	-	3	3
mal de cap	-	3	3
altres malalties*	2	25	27
ALTRES MIRACLES			54
endimoniats	2	16	18
accidents	-	8	8
pluja/sequera	4	1	5
tempesta	1	4	5
do de llengües	2	2	4
perill de mar	-	4	4
incendi	-	3	3
recuperació d'objectes	-	3	3
multiplicació pa i vi	1	1	2
pirates	-	1	1
perill de guerra	-	1	1

El nombre de miracles no es correspon amb el de testimonis, perquè cada testimoni podia declarar-ne més d'un. *altres malalties: hidropesia (2), tumor (2), fèmur (2), mal de ventre (2), lepra (2), tífia, ictus, verola, goll, rojor en la cara, estómac, tísic, esquena i renyons, esquena i braços, cames i peus, peu inflat i negre, mal de gola, càlculs, braç, apoplexia, avortament, enverinament.

Quadre 3. Tipologia dels miracles declarats

general (paralítics). A totes aquestes, encara s'hi afegeix el cas d'un probable avortament, que sant Vicent repara amb el feliçment naixement de la xiqueta, encara que només el temps just perquè pogués ser batejada, ja que morí al cap de quinze dies.

Entre els miracles que no són pròpiament curacions, encara que la frontera no sempre està clara, destaquen els casos de possessió demoníaca (18), tot i que no és fàcil, ni per als mateixos testimonis, distingir un endimoniat d'un paralític o d'una persona afligida d'una malaltia no diagnosticada. Segueixen a continuació els accidents —des de caure d'un arbre o una paret i trencar-se una cama fins a rebre una guitza d'un animal—, els incendis, la pluja en moments de sequera prolongada o, al contrari, el fet de deixar de ploure durant un sermó i, sobretot, els miracles relacionats amb els perills de la mar en general o en concret (tempestes, pirates), testimoniats per mariners. Els testimonis fan al·lusió també al do de llengües de sant Vicent, un atribut dels apòstols, i fins i tot a la multiplicació del pa i del vi per a alimentar l'audiència que el seguia, com havia fet també Jesucrist. I, encara, la recuperació d'objectes perduts, entre els quals diners, metalls preciosos i fins i tot un llibre, un breviari perdut per un prevere.

Dels 321 miracles declarats, 267, ja ho he dit, són curacions, entre les quals s'inclouen també les resurreccions de difunts. Com diu Jacques Paul a propòsit de sant Lluís d'Anjou, el predomini de les curacions és aclaparador, perquè el 83 % de l'activitat taumatúrgica de sant Vicent Ferrer —el 90 % en el cas de sant Lluís— està consagrada a la salut (Paul 1976). Si exceptuem el cas dels endimoniats, que no sabem si són alliberats de la possessió diabòlica o guarits d'una malaltia desconeguda, tan borroses són les fronteres —com distingir els espasmes d'un endimoniat dels de, per exemple, un epilèptic?—, són molt pocs els miracles que no siguin curacions, com ara accidents, incendis, pluja, tempestes i perills en la mar... Sembla, sempre segons Paul, com si en el camp de la curació siga més fàcilment admissible el caràcter miraculós d'un fet. «Le rétablissement spectaculaire de la santé est la manifestation visible la plus susceptible d'inciter à une interprétation surnaturelle», de fonamentar «une conviction plus profonde, celle du pouvoir guérisseur du saint, dont le caractère traditionnel et même archaïque n'est pas à démontrer» (Paul 1976). Els sants

són sants perquè curen i fan miracles, com els reis taumaturgs que guarien les escròfules dels seus súbdits malalts. Marc Bloch, que els va estudiar, trobava en aquest poder sobrenatural dels monarques una clau per a comprendre les complexes relacions entre saber, màgia, poder i religió que han modelat els contorns de la civilització occidental (Bloch 1924). I en això no hi ha diferències ni reticències. Pagesos i artesans il·letrats i homes instruïts i amb una sòlida formació teològica admeten sense reserves els miracles, perquè són un atribut de la santedat i perquè són acceptats per l'Església, ni que siga per cristianitzar i institucionalitzar pràctiques religioses arcaiques i supersticioses.

Els miracles són, d'entrada, fets de caràcter sobrenatural, és a dir, que no es poden explicar per causes naturals. D'ací la insistència dels comissaris de l'enquesta a saber què en diuen els metges i les respostes dels testimonis sobre la impotència d'aquests per curar o salvar el malalt. Només hi ha miracle quan els professionals de la medicina ja no poden fer res. El testimoni 271 de Vannes, Joan Queré, tenia el ventre perforat prop de l'engonal i patia de forts dolors que no el deixaven treballar la terra, de manera que vivia de l'almoina dels veïns, però, tot i que l'aconsellaren que s'encomanàs a sant Vicent, preferí recórrer a l'auxili dels metges; només quan es va convèncer que aquests no aconseguirien salvar-lo i davant la imminència de la mort, es va encomanar al sant, prometé visitar el seu sepulcre i fer tots els anys un donatiu de 10 sous. Només fer la promesa, començà a refer-se i, al cap de nou dies, l'obertura estava totalment tancada. També el testimoni 288, Oliver Cadoret, ciutadà de Vannes, havia estat desnonat pels metges, convençuts que moriria en breu, abans que el germà, la dona i altres l'encomanaren a sant Vicent, que el va curar tan aviat com aquests van fer la promesa. Altres malalts havien estat ja pernoliats —és a dir, donats per moribunds— quan ells mateixos o els seus parents van apel·lar al sant, que s'erigeix així en últim i desesperat recurs.

Que els metges donassen per incurable o agònic un malalt era una condició perquè la curació fos considerada miraculosa. Però sant Vicent no havia estat sempre la primera opció. Després del fracàs dels metges, impotents davant la malaltia, els pacients sabien que només quedava recórrer als sants i al seu poder taumatúrgic. El problema és que n'hi havia tants en el santoral, que

no sempre s'encertava en l'elecció. Alguns dels testimonis del procés reconeixen que havien recorregut primer a d'altres sants, però sense èxit. La testimoni 107 de Vannes, una dona de 35 anys, relata que, quan el seu fill de deu anys havia estat greument malalt de pesta, ella l'havia «ofert a diversos sants, però finalment, veient que no aconseguia res, aquell mateix dissabte pel matí l'oferí a Déu i a l'esmentat mestre Vicent». També Miquel Payen, un flequer de 30 anys i testimoni 139, reconeix haver invocat molt sants (*invocavit auxilium multorum sanctorum*), que no el van beneficiar de cap manera (*ex nihil sibi proderant*); finalment, invocà mestre Vicent i de seguida començà a sentir-se millor i al cap de poc quedà curat del tot. Potser el més indiscret és el testimoni 270, Joan Segellador (*Sigilliferi*, en el llatí del document), de 60 anys d'edat, que ens descobreix un dels sants que li van fallar abans que s'adreçàs finalment al sant valencià. Segons la seua declaració, «patia de gota en els braços i les espatles, de manera que no podia moure'ls, com si estigués paralític, i va estar així tres anys, durant els quals es va encomanar a sant Llorenç i a molts altres sants, sense que arribàs a curar-se». Tanmateix, en encomanar-se a sant Vicent Ferrer i prometre visitar el seu sepulcre, al cap de tres dies deixà de patir la gota i a moure els braços i les espatles. Bé és veritat que altres no estaven tan segurs de la intervenció del sant i no sabien a què atribuir la curació o el portent. Joan Barz, per exemple, un mariner d'uns 80 anys, declarà que, en salpar del port de Morbihan, la seua nau va ser capturada per pirates espanyols i que, en encomanar-se a sant Vicent, de seguida van ser alliberats i rescatats per bretons de Penmarc'h; «però que no sap si per casualitat o per la intercessió de mestre Vicent» (*sed nescit si casualiter vel ad intercessionem dicti magistri Vincentii*).

Sant Vicent Ferrer, en tot cas, ocupava un lloc eminent entre els sants de l'Església. Tant, que molts testimonis, laics i eclesiàstics, sobretot a Tolosa, no dubtaven a comparar-lo amb els apòstols. El testimoni 18 de l'enquesta de Tolosa, el prevere Joan Salvador, batxiller en decrets i rector de la parròquia d'Auriac, de 58 anys d'edat, declarà que estava «fermament convençut que, des dels Apòstols fins ara, no hi ha hagut en tot el món cap predicador que se li assemblàs ni que ensenyàs tanta doctrina divina al poble cristià i al jueu». De manera similar, el testimoni 22, el mercader Joan d'Avessane, habitant de

Montesquieu, de més de 60 anys, donà fe que es deia públicament, i ell també ho creia, que des dels sants Apòstols no s'havia oït un predicador semblant. El notari Hug Cad, oriünd de Mende i habitant a Tolosa des de feia més de cinquanta anys, i de més de 70 anys d'edat, testimoni 26, també confirmà: «es deia que, des dels sants Apòstols Pere i Pau ençà, la paraula de Déu no havia estat predicada tan solemnement, ni ell havia sentit mai una predicació així de solemne». Finalment, el jutge de Tolosa Joan Inardi, llicenciat en dret, de 60 anys, testimoni 42, que havia escoltat trenta-cinc sermons seguits de sant Vicent, declarà: «no s'ha vist un predicador així des de sant Pau».

És cert que els testimonis declaraven espontàniament sobre el que havien vist o havien sentit dir, i que també molts s'havien desplaçat a posta fins a la ciutat on es menava l'enquesta voluntàriament, sense que ningú els ho demanàs, superant moltes dificultats i, de vegades, des de molt lluny. Però també ho és que les seues declaracions s'ajustaven a un patró, ja fos el dels capítols sobre els quals eren interrogats, ja fos el de la descripció dels miracles atribuïts al sant, perquè tots semblen seguir uns mateixos passos. Una primera distinció que podem fer és entre els miracles obrats en vida de sant Vicent i els produïts després de la seua mort, tant per la sola invocació del seu nom com pel contacte físic amb el seu sepulcre o amb algun objecte personal seu com la capa. En el primer cas, els testimonis coincideixen a destacar la imposició de mans com la forma amb què el sant curava els malalts, és a dir, posant la mà sobre el cap del pacient al mateix temps que xiuxiuejava una pregària. Heus ací com ho relata un testimoni de Barcelona, Lluís de Caralt, que prestà declaració a Nàpols el 1454: «tenia tanta devoció a mestre Vicent que li havia sentit vint sermons i que havia patit de mal de cap durant dos anys, sense que li servissen de res els molts metges que tingué ni les medicines que prengué... Aleshores anà a mestre Vicent, s'agenollà davant seu i li demanà que el curàs de la seua malaltia. El qual fra Vicent contestà: “No sóc metge, ni Déu, que fa sans els homes”. I el testimoni replicà: “La meua devoció en vos és molt gran i espera la salut de vos”. Dit això, fra Vicent posà les seues mans sobre el cap del testimoni, dient moltes pregàries en veu baixa, que el testimoni no recorda, i feu el senyal de la creu en el front del testimoni, i de seguida quedà alliberat, i fins al dia d'avui

no ha tingut cap mal del cap, llevat de quan té febres». Altres declaracions varien una mica els detalls o són més genèriques, però coincideixen substancialment amb aquesta descripció. Un altre testimoni del Principat, Bernat Català de Prats, narra detalladament la curació d'un paralític que havia tingut lloc uns quaranta anys abans (cap a 1414, doncs) a Lleida, prop del convent de predicadors i en presència del monarca, Ferran de Trastàmara. A instàncies del rei, els soldats portaren el paralític davant el sant, que li va fer el senyal de la creu i, de seguida, el malalt s'alçà i caminà amb els peus, sense ajuda de les mans, com si estigués sa.

En el segon cas, els malalts o els seus parents es desplaçaven fins a l'església on estava soterrat el seu cos, feien una volta entorn del sepulcre o dormien al seu costat, o es beneficiaven de la proximitat, si no del cos, d'alguna peça de la seua vestimenta. Fra Pere Gauter, dominic del convent de Tolosa, de 60 anys, un dels testimonis que fa una de les declaracions més extenses i efectistes, narra dos fets que tenen a veure amb la capa del sant, que es guardava al seu convent, on s'havia allotjat fra Vicent durant la seua estada a Tolosa. En el primer, el dominic havia anat a visitar la dona d'un burgès d'aquesta ciutat, afectada per un intens dolor de cap que l'havia detinguda en el llit durant molt de temps i no la deixava descansar ni de nit ni de dia. El testimoni li digué que tingués devoció a mestre Vicent i li prometé que l'endemà li portaria la capa. Així ho va fer, i posaren la capa sota el capçal del llit on jeia la malalta, i aquella mateixa nit descansà i quedà curada de la malaltia. I encara viu. I la notícia la sap molta gent de la dita ciutat. En el segon, és el fill d'un jutge, que tothom donava per mort i que, en posar-li la capa del sant sota el capçal del llit on jeia, de seguida es va refer i es curà; i encara viu. Els poders curatius de la capa de sant Vicent són també evocats per altres testimonis, però en aquest cas de Tolosa i referits a una altra capa que li havia deixat el sant a la duquesa de Bretanya i que aquesta guardava amb veneració. Perrin Hervei, àlies Grasset, servidor del duc, de 57 anys d'edat, testificà que un home de Vannes havia patit un atac cerebral i des d'aleshores havia quedat dement, fins el punt que «vagaba incessantment pels carrers i les places com un foll furiós, de manera que hagueren de lligar-li les mans amb cadenes de ferro. I creu ell testimoni que el turmentava el dimoni

i que no hi havia altra causa de la seua malaltia. Després, el diumenge següent prop de l’hora de vespres, la dona, veïns i coneguts el portaren al sepulcre de mestre Vicent i el posaren sobre el sepulcre, i de seguida s’aquietà i es posà a dormir. Li posaren sota el cap la capa de mestre Vicent que guardava devotament la duquessa i tingué un somni en què va veure mestre Vicent al seu costat, que li deia aquestes paraules en francès: “Mon fils, tu seras contostos breus”, que en llatí volen dir: ‘Fill meu, tu estaràs prompte en bon estat’. I poc després, en despertar-se del somni, es trobà curat del tot». Per la seua part, el testimoni Joan Clergue, ciutadà de Vannes i de 45 anys, «oí dir que la capa de sant Vicent es troba al monestir de Santa Maria del Bon Descans, i que cada dia s’hi produeixen molts miracles per intercessió del dit mestre Vicent».

Com he dit, els miracles segueixen unes mateixes pautes, reiterades una vegada i una altra pels testimonis i que comencen amb la invocació al sant, l’ofrena de la persona malalta, difunta o damnificada i la promesa o el vot de fer alguna cosa a canvi del miracle. Es tracta, doncs, d’una promesa condicionada a l’acompliment del prodigi. En una bona part dels casos, la promesa consisteix a visitar la tomba del sant, celebrar una missa en el seu altar, deixar-hi un ciri o un exvot de cera i fer-hi un donatiu en diners per al manteniment del sepulcre. Alguns vots són més detallats i ens informen que el malalt promet anar al sepulcre descalç i vestit només amb una camisa blanca, unes vegades agenollat des de l’entrada de l’església i, en altres casos, a peu des d’una distància de més de sis llegües, amb una creu de fusta a la mà; i una vegada allí, faran la volta a la tomba o s’ajauran a dormir al seu costat. Quant al ciri, és habitual que siga de bona mida i fins i tot de l’alçada del malalt; en altres casos, se’n precisa el pes: una o dues lliures de cera, per exemple. I, pel que fa als exvots, també de cera, representen la part malalta del cos, o tot el cos sencer, de vegades de la mida natural del malalt, o dels objectes perduts. En l’església de Gwened/Vannes, devia haver-hi cada dia una processó constant de gent descalça o agenollada, en camisa blanca de lli, voltant el sepulcre de sant Vicent, tot ple de ciris de totes les grandàries i de figures de cera de braços i peus, d’ulls, del cos sencer i fins i tot d’objectes —igualment de cera— com el mateix fèretre en què el malalt anava a ser soterrat o el llibre perdut i recuperat.

La visita al sepulcre podia ser per implorar la intervenció del sant o en agraïment per la seua intercessió. Alguns testimonis descriuen literalment la fórmula amb què van invocar l'ajuda del sant. Alà Bocher, de 60 anys, interrogat sobre les paraules que havia utilitzat per a oferir i encomanar el seu fill malalt a sant Vicent Ferrer, respongué que les paraules següents, en vulgar: «Mestre Vicent, t'encomane el meu fill i et suplique que vulgues pregar a Déu que li done la salut i el recupere d'aquesta malaltia. I et promet que, si recupera la salut, aniré al teu sepulcre des de ma casa, agenollat i vestit només de draps de llana, i et faré i et donaré una almoïna per ell». I afegí que, feta aquesta recomanació i promesa, el seu fill començà a recuperar-se i a curar-se, i ell testimoni complí de seguida el vot, anà al sepulcre i deixà un òbol de 2 diners, i en menys de quinze dies quedà curat del tot. Bartolet Percherel, de 30 anys, interrogat també sobre la fórmula que havia fet servir per invocar el sant, digué que la següent: «Oh, mestre Vicent, Déu fa tots els dies molts miracles per les teues pregàries. Et pregue humilment que pregues a Déu per la meua filla, que es mor, perquè li done la salut, i jo aniré a la teua sepultura amb els peus nus, i oferiré un exvot de cera d'una lliura de pes, a imatge i semblança de la meua filla», tot afegint-hi que creu fermament que la seua filla es va curar pels mèrits i les pregàries de sant Vicent.

Com veiem, el vot inclou sovint la promesa de portar un ciri o una figura de cera a la tomba del sant i fer-hi un donatiu, el muntant del qual varia enormement segons la condició social i el nivell econòmic del beneficiat del miracle. Les quantitats que trobem en les declaracions dels testimonis, en efecte, oscil·len entre els 2 diners i els 20 sous, és a dir, cent vint vegades més. En alguns casos, la promesa fixa un òbol important —per exemple, 5 sous— la primera vegada i una suma menor —5 diners— cada any durant la vida de la persona curada. Generalment, el donatiu no passa d'uns pocs diners —2 i 5 són les quantitats més habituals—, tot i que en dos casos arriba a ser una quantitat respectable: un escut d'or. Amb aquesta promesa monetària, el malalt no tracta de *comprar* el miracle, ja que es tracta quasi sempre de sumes modestes, sinó d'expressar el seu agraïment al sant, tot contribuint a costejar les despeses de manteniment del sepulcre.

Una altra cosa que queda clara en les declaracions dels testimonis és la instantaneïtat del miracle. Un miracle no pot patir retard, o ja no seria un miracle. Com diu Paul, només pot haver-hi un breu termini entre la invocació al sant i la seua intervenció. Per què necessitaria temps una força sobrenatural per a manifestar-se? (Paul 1976). Els testimoniatsges del procés de canonització de sant Vicent Ferrer no deixen lloc a dubtes. La gran majoria dels miracles es produeixen de seguida, immediatament després d'haver invocat el sant i fer la promesa. És fer el vot i, a l'instant, començar a refer-se, a trobar-se millor, a curar-se. Alguns testimonis precisen amb exactitud el lapse de temps transcorregut: un quart d'hora, mitja hora, una hora. En altres casos, el miracle es demora només un dia o una nit: el malalt comença a guarir en tornar a casa després d'haver fet la promesa davant la tomba del sant, o el pare i la mare troben el fill curat o ressuscitat en tornar de l'església. Com a màxim, el miracle s'ajorna al matí següent, dos o tres dies, una setmana, però no molt més. En les versions que hem vist del xiquet trossejat i ressuscitat per sant Vicent, la seua intervenció va ser immediata, tant si ho va fer el sant en vida, quan el pare li presentà el cos esquarterat del fill, com si les parts d'aquest es van reunir de seguida que les posaren damunt del sepulcre del sant (en una altra versió del miracle) o si el pare va trobar el fill viu en tornar a casa després d'haver anat a invocar el sant davant la seua tomba. En el cas de resurreccions, abundants entre els miracles atribuïts a sant Vicent Ferrer, els comissaris del procés volen estar segurs de si realment s'ha creuat el llinard de la mort, i per això pregunten als testimonis el temps que els ressuscitats havien estat morts: una hora, dues hores, rarament molt més temps.

D'altra banda, cal fer una distinció entre començar a millorar, que és quan es produeix el miracle, i curar-se del tot, definitivament, que depèn de la conducta posterior del beneficiari i del compliment de la promesa feta al sant. Són molts els casos en què els testimonis declaren haver-se trobat millor immediatament després d'haver fet la promesa i haver-se curat del tot dos o tres dies, tres o quatre dies, cinc o sis dies, quinze dies més tard. Però què passa quan, per oblit o per incúria, el beneficiari del miracle s'oblida del vot que havia fet? Oliver Mertezeour, un llaurador bretó de 50 anys que havia perdut la vista,

s'encomanà a sant Vicent, prometé visitar el seu sepulcre, oferir dos ulls de cera i fer un donatiu, i al cap de dos dies recuperà la visió. Però, tot i que havia anat a la tomba i havia fet el donatiu, s'oblidà de portar els ulls de cera, i poc després li va sobrevenir una greu malaltia en el cap i en els peus; i, recordant aleshores que no havia complit del tot la promesa, es tornà a encomanar al sant i reiterà el vot, que ara sí que va complir; i feu publicar el miracle. De manera semblant, dos testimonis més reconeixen que ells o els seus parents recaigueren per no haver complit degudament la promesa. Alà Leclenche, de 20 anys, prometé visitar la tomba de sant Vicent en la festa de Nadal si curava la seua filla d'un any, malalta d'epilèpsia (*morbo caduco*). La xiqueta es va curar i es va trobar bé durant una setmana, però el pare, creient que ja estava sana del tot, deixà de complir el vot i no anà a visitar el sepulcre del sant, i l'endemà mateix de la festa de Nadal, la xiqueta recaigué en la malaltia. Aleshores, el pare tornà a oferir la filla al sant, renovà el vot i prometé a més visitar la tomba tots els anys de la vida de la seua filla i donar-hi dos diners cada vegada. De seguida, la xiqueta es curà del tot i el pare complí aquesta vegada la promesa en temps i forma. Per la seua part, Guillem Kervecirhuc, un donzell de 31 anys, contà que en arribar a Vannes per dur a terme una auditoria dels comptes del ducat de Bretanya, el peu començà a inflar-se-li i posar-se negre, que semblava encés; i a la nit, com que no podia dormir del dolor que sentia, s'encomanà a sant Vicent i li prometé visitar el sepulcre i fer un donatiu de 5 diners. L'efecte va ser balsàmic, perquè de seguida cessà el dolor i pogué dormir. Però l'endemà, en anar directament a la cort del justícia i no complir la promesa que havia fet, li tornà a créixer el dolor del peu, ara amb més intensitat. Consultà un cirurgià, que li receptà un emplastre i li demanà cinc sous. Com que li va semblar massa car, el rebutjà i, recordant que no havia complit la promesa feta a sant Vicent, anà a l'església, s'agenollà davant el sepulcre, oferí els cinc diners i s'encomanà al sant, tot prometent visitar la tomba tots els anys i donar-hi cada vegada deu diners. De seguida, cessà el dolor, es curà del tot i deixà allí el bastó que havia fet servir per arribar-hi. Com hem vist, en la declaració d'Oliver Mertezour i en alguna altra més, es fa al·lusió a la publicació del miracle; és a dir, com si entre les condicions del miracle hi hagués també la de fer-lo públic. Al capda-

vall, quin sentit tindria el miracle si ningú se n'assabentàs? El testimoni 89 de Vannes, el llaurador Guillot el Mariscal, de 50 anys, es va curar d'una febre que patia i, convençut que havia estat un miracle obrat per sant Vicent, el comunicà a Iu Nadal, que era l'encarregat de posar per escrit els miracles del sant, molt abans que es decidís iniciar-ne la canonització. Abans que per l'Església, i en última instància pel papa mateix, els sants ho eren per aclamació popular.

I també per sota del llenguatge judicial, forense, del procés de canonització i de la formalització de les declaracions dels testimonis per part dels escriptors eclesiàstics, s'hi aprecia el reflex d'una mentalitat popular, tradicional, que els clergues s'afanyen a cristianitzar, a través per exemple de l'acceptació dels miracles i la canonització dels sants. Escoltem la invocació a sant Vicent que fa un altre testimoni, Joan Harscoet, de la diòcesi de Vannes, de trenta-dos anys. En la seua declaració, conta que en març passat la seua dona, Oliva, feia de dida d'un nen de sis mesos i que un dia, de matí, en anar a traure el nen del bressol i, en tractar de donar-li de mamar, el va trobar mort. El va veure en els seus braços amb escuma blanca en els llavis, que no es movia, ni cridava, ni plorava, sinó que estava completament fred i rígid. Creia que estava veritablement mort, i així ho creien la dida i molts altres que el van veure: tots el creien mort. I en veu alta va invocar mestre Vicent, dient-li, agenollat i amb les mans alçades al cel, aquests paraules: «Oh, mestre Vicent, et demane que pregues a Déu per aquest fill, per tal que Déu li retorne la vida, i jo visitaré el teu sepulcre i t'oferiré per ell una imatge de cera a semblança seua». I així ho va fer també la seua dona, la dida. Fetes l'oració i el vot, el nen, que havia estat com a mort per espai d'un quart d'hora, començà a moure's i a riure, totalment sa, a mamar de la mamella de la dida, i des d'aleshores està sa i viu. De manera que el testimoni creu fermament que el xiquet va ser ressuscitat per les pregàries del dit mestre Vicent, i que ell complí el seu vot.

La invocació no s'allunya gaire de l'encanteri.

L'appel au saint n'est pas à proprement parler une prière. Le fidèle ne prononce pas habituellement les paroles rituelles les plus communes de l'Église. Ce n'est pas non plus une méditation, car il n'y a ni retour en

soi-même ni approfondissement spirituel. Aucune allusion non plus à la condition pécheresse de l'humanité. La maladie n'est jamais mise en rapport avec le péché, elle est vue pour ce qu'elle est de manière très positive, une souffrance et une entrave à l'exercice des activités. Dans l'invocation, en dehors du rappel des bontés du saint et de l'évocation de sa puissance, il n'y a en général aucune espèce de référence religieuse. Cela ne signifie pas pour autant que l'attitude du fidèle soit dépourvue de tous sentiments religieux... L'invocation n'est pas une prière, c'est un cri, une clameur, une supplique, dans les cas désespérés elle peut se transformer en incantation. Elle peut tout aussi bien devenir une imprécation. Elle ne procède pas exclusivement de la piété chrétienne au sens précis du terme. Elle découle aussi de la simple croyance à la capacité d'intervention des forces surnaturelles qui est largement plus répandue. L'invocation est une parole proférée réellement, créée même, s'il le faut. Elle a pour but de mettre en mouvement les puissances invisibles et d'obtenir d'elles une action efficace. C'est comme une parole magique qui doit déclencher un secours venu du ciel" (Paul 1976).

Hi ha molt de màgic i meravellós, de supersticions fins i tot, en aquestes pràctiques cristianes, que, d'altra banda, tenen poc de cristianes. Què és el que els malalts, o els seus parents, prometen al sant a canvi de la seua intervenció miraculosa? No un examen de consciència, una contrició pels propis pecats, un propòsit d'esmena. N'hi ha prou amb visitar la tomba del sant, portar-hi un ciri o un exvot de cera i deixar-hi un petit òbol en diners. El sant, ho hem vist, s'empenya per l'incompliment d'aquestes menudeses, no pel comportament del malalt, l'observança dels preceptes eclesiàstics o la interiorització de l'experiència religiosa. Malalts i testimonis semblen deixar de banda el fet espiritual i centrar-se més en els aspectes més sobrenaturals i extraordinaris propis de la religiositat popular, amb una llarga tradició medieval de pelegrinatge als llocs sants —i el sepulcre de sant Vicent Ferrer, a Vannes, n'és un— i de culte als sants i a les seues relíquies.

La devoció popular, com mostren els testimonis del procés, podia transformar-se fàcilment en deliri, en fanatisme idòlatra per la persona del sant, la

seua roba i les seues relíquies. El mateix sant Vicent n'era conscient i tractava de dissuadir els seus seguidors més exaltats. El noble Jaume Isalguer, senyor d'Altarriba i de Forcavall, de setanta anys complits, testimoni 4 de Tolosa, «recordava haver oït dir amb els seus propis oïts i públicament a fra Vicent, des del cadafal, que quan la gent que l'escoltava volia idolatrar-lo, volien besar-li les mans, arrancar els pèls del seu ase i trencar la seua capa, o la túnica o la roba, fent sagrat el que no era sagrat, o fer-ne relíquies, cosa que era idolatria i anava en contra dels manaments de Déu. I que pregava a tots els presents que desistissen de fer-ho i que no volguessen idolatrar, dient que era un gran pecat que anava contra la llei divina, i que pregava a ell testimoni i als altres capitulars de Tolosa que fessen que, quan se n'anés, la gent no el seguís ni fessen semblants idolatries».

Enfront de la credulitat popular, més propensa a veure miracles i curacions extraordinàries en fenòmens o fets difícils d'explicar altrament, l'actitud dels homes de lletres i de les mateixes autoritats eclesiàstiques és molt més reservada i cautelosa. Admeten el miracle, és clar, perquè l'Església els admet i fomenta el culte als sants, però rarament admeten haver-los vist, haver-ne estat testimonis. Ni els prelatos ni el mateix rei Alfons el Magnànim, que va conèixer personalment el sant i va testificar en l'enquesta de Nàpols. Per la seua part, l'arquebisbe de Tolosa, el primer a declarar en l'enquesta que es va fer en aquesta ciutat el 1454, i que era un estudiant de 16 anys quan hi va estar Vicent Ferrer, en ser interrogat sobre els miracles atribuïts al sant, no diu mai que els hagués presenciats. Només que ho va sentir dir. Allò que va veure era:

[...] una gran multitud de gent, de tota condició i sexe, tant joves com vells, detinguts per diverses malalties, que venien moltes vegades i molts dies a demanar a mestre Vicent la seua benedicció amb el senyal de la creu, molt devotament i convençuts d'obtenir la salut de mestre Vicent. I que aquest, eixint de la seua cambra, amb les mans juntes sobre el pit, parlava a aquests malalts i els consolava amb paraules benignes, dolces i devotes, demanant-los que posassen tota la seua esperança en Déu omnipotent i en nostre senyor Jesucrist, i que se senyassen amb el senyal de la

creu, tot dient aquestes paraules: «Jesús, fill de Maria, salvació i senyor del món, sigues-me clement i propici». Aleshores, els beneïa amb el senyal de la creu, dient les referides paraules, i, de vegades, posava la mà sobre el cap de cadascú, fent el senyal de la creu en el front. I molts d'aquests malalts digueren més tard que havien estat curats tant de febres com de malalties dels ulls i de moltes altres xacres corporals. També va dir l'esmentat testimoni que, després que mestre Vicent se n'hagués anat de Tolosa, va oir dir a moltes persones dignes de fe que aquest havia resplendit amb grans miracles i virtuts en diverses parts, ciutats i llocs. I després de la seua mort, molts i innombrables malalts concorrien cada dia al lloc del seu sepulcre i, per les pregàries i els mèrits de mestre Vicent, obtenien tots els dies i continuen obtenint fins al dia d'avui de la misericòrdia divina miraculosos beneficis de salut (Procés, Testimoni 1 de Tolosa).

En cap moment, l'arquebisbe descriu un miracle concret ni afirma haver-ne estat testimoni de cap. Es limita a relatar les manifestacions de fe, de devoció popular, que ha pogut veure, tant en vida del sant com després de la seua mort. No confirma el miracle, la intercessió miraculosa del sant, però tampoc el nega ni el defuig. L'accepta, perquè molta gent, i en primer lloc els mateixos malalts miraculats, el declaren, i també perquè són reconeguts i acceptats per l'Església, i ell mateix és una autoritat d'aquesta Església que accepta i fomenta el fet miraculós.

És molt interessant també el testimoni de fra Hug Negre, dominic, inquisidor apostòlic en el regne de França, degà de la Facultat de Teologia de la Universitat de Tolosa, penitenciari del papa i conseller del rei, una veritable autoritat en tots els sentits del terme. «Quant als miracles —declara aquest testimoni que tenia ja uns 67 anys—, digué que va veure molt sovint com, després d'acabat el sermó de mestre Vicent, molta gent d'ambdós sexes se li acostaven. Digué, però, que entre aquella gent no va veure cap malalt greu, sinó molts que patien de mal de cap, de pit, d'estómac o de ventre, i creu que molts venien per devoció a rebre'n la benedicció. I que com ell testimoni no va estar molt de temps amb el dit reverent mestre Vicent, dels seus miracles no sap dir una altra cosa.» Miracles, doncs, és possible, sobretot perquè altres religiosos

els afirmaven —i, a continuació, cita un monjo de Poblet, mestre de teologia a París, que en els sermons que va predicar a Tolosa contava molts miracles de sant Vicent—, però ell no n'ha estat testimoni; només ha vist malalts lleus que venien a rebre la benedicció del sant.

En realitat, però, i malgrat les aparents reticències que expressen aquests testimonis, la distància entre la cultura dels lletrats i la dels il·letrats no era tanta. No almenys pel que fa als miracles, un terreny compartit de creences, pràctiques i supersticions propi del que podríem anomenar una religiositat popular i tradicional. Eclesiàstics, nobles, ciutadans i poble menut semblen participar tots d'una mateixa mentalitat, que, en l'àmbit religiós, té més a veure amb els usos i costums medievals, que amb la interiorització del fet espiritual pròpia de la *Devotio moderna*. Aquest corrent espiritual feia més de mig segle que havia començat a desenvolupar-se a Renània i els Països Baixos quan es van recollir les declaracions dels testimonis del procés de canonització de sant Vicent Ferrer. I feia ja uns trenta anys que Tomàs de Kempis havia escrit el *De imitatione Christi*, que de seguida coneixeria un gran èxit editorial —en català, la primera traducció coneguda és la del valencià Miquel Peres, publicada a Barcelona el 1482 i dedicada a sor Isabel de Villena— i que tant va influir en reformistes posteriors com Erasme de Rotterdam, Joan Calví i Ignasi de Loiola. Els testimonis del procés, contemporanis o una o dues generacions posteriors al sant, estaven ancorats encara en una religiositat més tradicional, impregnada de supersticions i paganisme ancestrals, que desbordava àmpliament les cotilles de la religió codificada. L'anàlisi dels miracles atribuïts al sant valencià ens mostra la coexistència o, millor, la pervivència d'una estructura mental tradicional, bàsica, en l'interior d'un sistema de creences més elaborades, que s'acontentava amb exercir el control i integrar, tot cristianitzant-les, pràctiques i actituds religioses arcaiques, però fortament arrelades i populars, com la devoció a llocs i persones santes i la fe en els miracles i altres prodigis sobrenaturals.

Bibliografia

- ACKERMAN SMOLLER, L. (2014) *The Saint and the Chopped-Up Baby: The Cult of Vincent Ferrer in Medieval and Early Modern Europe*, Ithaca, Nova York, Cornell University Press.
- Acta Sanctorum quotquot toto orbe coluntur (1643-1971), Anvers i Brussel·les, en particular, RANZANO, P. (1675) *Vita sancti Vincentii Ferrerii*, Aprilis I, pp. 482-512 (tot el capítol, pp. 476-527).
- BERTHELOT, M. (2016) «De l'histoire à la légende: les miracles de Saint Vincent Ferrer en Bretagne», *eHumanista/IVITRA* 9, pp. 65-86.
- BLOCH, M. (1924) *Les rois thaumaturges. Étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale, particulièrement en France et en Angleterre*, Éditions Gallimard, París.
- CÀMARA SEMPERE, H. (2013) *El Flos Sanctorum romançat. Edició crítica dels dos incunables catalans de la legenda aurea de Jacobus de Voragine*, Alacant, Universitat d'Alacant, tesi doctoral.
- DAILEADER, P. (2016) *Saint Vincent Ferrer, his world and life. Religion and society in late Medieval Europe*, Basingstoke i Nova York, Palgrave Macmillan.
- ESPONERA CERDÁN, A. (2012) *El proceso de canonización de San Vicente Ferrer y el manuscrito conservado en Valencia*, València.
- FAGES, P.-H. (primera edició, 1894), *Histoire de Saint Vincent Ferrier*, París i Lovaina, 1901-1904.
- (1904) *Procès de la canonisation de Saint Vincent Ferrier pour faire suite à l'histoire du même saint*, París, A. Picard, i Lovaina, A. Uystpruyst, que tradueix les actes de l'enquesta bretona del procés, recollides en un manuscrit del segle xv que es conserva als Archives Départementales du Morbihan.
- FERNÁNDEZ, A. (1627) *Historia y anales de la ciudad y obispado de Plasencia*, Madrid, Juan González.
- FERRER DE VALDECEBRO, A. (1682) *Historia de la vida maravillosa y admirable del segundo Pablo, apóstol de Valencia, S. Vicente Ferrer*, Madrid (reimpressió Madrid, 1760).
- GARCÍA MARTÍNEZ, A. M. C. (1997) «El acoso a las comunidades judías en los milagros bajomedievales. El caso de S. Vicente Ferrer», en Manuel González Jiménez (ed.), *La Península Ibérica en la Era de los Descubrimientos (1391-1492). Actas de las III Jornadas Hispano-Portuguesas de Historia Medieval*, Sevilla,, 1, pp. 301-319.
- HEBERT, A. J. (1986) *Raised from the Dead. True Stories of 400 Resurrection Miracles*, Charlotte, Carolina del Nord, Tan Books; reeditat el 2004 per la mateixa editorial sota el títol *Saints who raised the Dead*.
- HOGAN, S. M. (1911) *Saint Vincent Ferrier*, O.P., Londres, Nova York, Bombai i Calcuta, Longmans, Green and Co.

- MANEIKIS, C. S.; NEUGAARD, E. J. (eds.) (1977) *Vides de sants rossellonesos* (traducció anònima del llatí del *Flos sanctorum* o *Legenda aurea*, de Iacopo da Varazze, datada vers 1260), Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana.
- PARAULA. *Vicente Ferrer, santo y universal. Especial por el año santo jubilar vicentino*, 15 d'abril de 2018.
<<https://www.diocesisoa.org/wp-content/uploads/2018/04/ESPECIAL-SAN-VICENTE.pdf>>
- PAUL, J. (1976) «Miracles et mentalité religieuse populaire à Marseille au début du XIVe siècle», en *La religion populaire en Languedoc du XIIIe siècle à la moitié du XIVe siècle* («Cahiers de Fanjeaux», 11), Tolosa, pp. 61-90.
- PRADEL, A. (1864) *Saint Vincent Ferrer, de l'ordre des frères prêcheurs. Sa vie, ses enseignements spirituels, son culte pratique*, París, Librairie de Mme. V. Poussielgue-Rusand.
- PROCÉS: *Processus canonizationis divi Vincentii*, manuscrit 690 de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València. [El text del procés ha estat traduït al castellà per Sebastià Fuster Perelló a *Proceso de canonización de San Vicente Ferrer. Declaraciones de los testigos*, València, Ajuntament de València, 2007; i també, parcialment, a l'anglès, per Laura Ackerman Smoller a Thomas Head (ed.), *Medieval Hagiography. An Anthology*, Nova York i Abingdon, Routledge, 2000].
- SEGURA I BARREDA, J. (1868) *Morella y sus aldeas*, Morella, 3 vols.
- SEMPERE, L. G. (1913) *Los milagros de San Vicente Ferrer*, Barcelona, Luis Gili.

